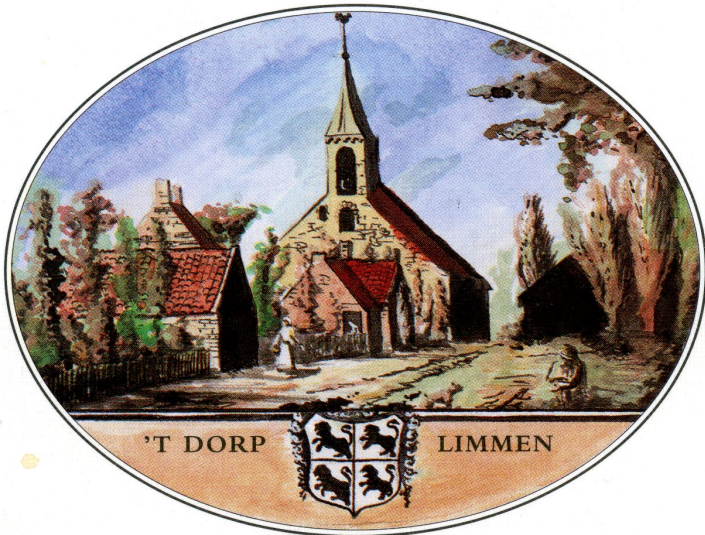

Stichting Oud Limmen

Dien melkerij, en korenteelt, en Viscberij kan streelen,
Zal't boonrijk LIMMEN zekerlijk in zijnen lof doen deelen;
Dat dorpjen, (door de kunst dus duidlijk afgetmaald,)
Is voor zijn vrijheidsmin door ALVA wreed betaald.

JAARGANG NO. 11 1997

*Hoe zou dit Mensdom zonder Drukpers wezen
Waarschijnlijk minder ziek van angst en vrezen
“Leven en laten leven” werd weer een leus
Nu rest ons: “Lezen maar en laten lezen*

A. Roland Holst

Drukwerk: Drukkerij v/d/ Boogaard
Foto's: Kees Beentjes
Typen en redactie: Kees Droog

Inhoud	blz
VOORWOORD	3
	Kees Droog
DE STRENGE WINTER VAN 1740.....	5
	Piet van der Steen
IETS OVER DE VOLKSGEZONDHEID.	6
	Piet van der Steen
HET 'NOORD HOLLANDS LANDSCHAP' ROND HET DIE.....	11
	Kees Druijven
VELDNAMEN BIJ HET LIMMER DIE	16
	Kees Druijven
BIJZONDERE VEENTJES ROND LIMMEN IN 1944	24
	Piet Kelder
DORUS KEIJZER VERTELT	28
	Piet van der Steen
DE FIRMA WINDER NA DE OORLOG	38
	Kees Droog
VERSLAG VAN DE ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP.....	55
	Mark van Raaij
DE ACTIVITEITEN VAN "OUD LIMMEN" IN 1996.....	60
	De Redactie
EEN TEKEN AAN DE HEMEL	62
	Piet van der Steen

VOORWOORD

Geachte donateur,

Met enige blijdschap presenteren wij u het 11e jaarboekje van de Stichting "Oud Limmen", in het kleurige jasje dat we vorig jaar voor het eerst hebben gebruikt. Het is net als met televisie: als je eenmaal kleuren hebt gezien, wil je niet meer terug naar zwart-wit.

We zijn vrij laat dit jaar, door verschillende omstandigheden.

Maar we hebben dit jaar ook een dik boekje, met veel verschillende bijdragen. En dat doet ons natuurlijk ook veel plezier. Hoe meer zielen, hoe meer vreugd. En daarom wenden wij ons tot u, ons publiek, met de kreet:

WIE, OH WIE

Heeft genoeg belangstelling voor de Limmer geschiedenis om er werk van te maken? De stichting "Oud Limmen" ziet zich meer en meer geconfronteerd met klussen waar we met de bestaande ploeg niet aan toe komen. We hebben veel enthousiaste reacties ontvangen op een oproep om mensen die opgegraven materiaal willen schoonmaken en in elkaar puzzelen. Dat geeft de burger moed. Nu zoeken we nog mensen die houden van prutsen en ordenen, van speuren en snorren, van de combinatie van oud en nieuw enzovoort.

Om een opsomming te geven:

- 1 De spulletjes uit de erfenis van Arie Krom moeten gecatalogiseerd worden en opgeknapt.
- 2 Limmen 2000: We zouden graag de bevolking een kroniek van Limmen in de 20e eeuw presenteren. Maar daarvoor moet er een berg werk verzet worden: Kranten doorsnuffelen, gemeenteraadsverslagen etc. uitspitten, de herinneringen van mensen optekenen, enz. enz.
- 3 De Archeologische Werkgroep wordt gesplitst in de werkgroep Archeologisch Veldwerk en de werkgroep Restauratie. Voor beide werkgroepen, maar met name de laatste, zijn nog mensen welkom. Ervaring is niet vereist! Hiervoor kunt u zich opgeven bij Mark van Raay, tel. 072-5053097.

- 4 Er loopt een project om oude bronnen van het oude en kwetsbare papier over te zetten naar computer bestanden, waardoor de originelen minder lijden. Nu zijn die vaak ontoegankelijk, maar door de inzet van vrijwilligers hoopt men ze weer voor het brede publiek beschikbaar te maken, terwijl ze tegelijk gemakkelijker te doorzoeken zijn.
- 5 Niet zo oud, maar zeer vaak geraadpleegd worden de registers van de Burgerlijke stand en de Kerkelijke doop-, trouw en begraafregisters. Overal in den lande worden deze gegevens door hobbyisten overgezet en beschikbaar gemaakt voor de moderne informatie technieken. Waardoor iemand die zijn voorgeslacht wil traceren, en dat zijn er velen, heel vlot tot in de 17e eeuw kan afdalen. We hebben daarmee een begin gemaakt, maar door tijdgebrek vlot het werk niet erg.
- 6 En als laatste, maar zeker niet als minste, zouden we graag meer mensen zien die een bijdrage willen leveren aan het jaarboekje. Dat hoeft lang niet allemaal bevlogen historisch onderzoek te zijn. 'Zomaar' herinneringen aan vroeger kunnen ook heel leuk en lezenswaardig zijn. En zo krijgen we meer variatie in de artikeltjes en misschien, als 'bruin' het kan trekken, vaker een boekje.

Eenieder die zich aangetrokken voelt een (deel) van de genoemde taken ter hand te nemen kan contact opnemen met ondergetekende (5053571) of een lid van het bestuur. Bij 3 en 4 is bekendheid met een computer wel handig en bij 3 bekendheid met oud handschrift. Maar dat is allemaal te leren. Uiteraard kunt u van ons de nodige ondersteuning verwachten door raad en daad, hulpmiddelen en/of cursussen die u nodig heeft voor een van de genoemde klussen.

Kees Droog

DE STRENGE WINTER VAN 1740

Deze winter beleefden wij weer eens een paar weekjes vorst achter elkaar en dan zijn we al gauw geneigd het een strenge winter te noemen.

Behalve misschien een wat hogere gas-afrekening, heeft zo'n winter voor ons echter weinig of geen pijnlijke gevolgen.

Hoe anders was dat in de voorbije eeuwen. Onze voorouders waren voor hun bestaan afhankelijk van de nukken van ons klimaat.

Zo kwam het dat door de strenge winter van 1740, die gevolgd werd door een koud voorjaar en een koude en schrale zomer, de boeren eerst in augustus voor de eerste keer konden maaien.

De Kroniek van Alkmaar vermeldt hierover:

"Op Driekoningenavondt in de morgenstondt, nae dat het die nagt eeven te voren nog hadde geregent, begon het sterk te vriesen, 'twelck continueerden tot Donderdag den 10e Maert, hebbende de koude (verselt door een stijven Oostenwindt) soo extraordinaire fel en vehement geweest als geen bejaerden menschen mogten gedencken. Staende volgens de nauwkeurigste waerneemingen, gedaen door den Heer Nicolaes Duyn, medenlidt van het Collegium Physicum et Mathematicum tot Haerlem, de Mercurialische Thermometer van de Heer Farnheydt op Maendag den 11 Januari 's morgens ten 8 uren onder nul 1,5 graed, 's middags ten 12 uren nae genoeg 2 graeden en des avonds ten 10 uren de felste koude: sijnde dese en voorgaende dag de koude 8 graeden stercker bevonden als in het jaer 1709. Sijnde alhier verscheyden gragten tot op den grondt toe bevrooren geweest, soodat daer geen droppel waeter uyt te bekoomen was, blijvende 't gansche voorjaer tot diep in de somer soo koud en schrael, dat geen gras voor de beesten op 't landt te vinden was. En 't hoy en stroo op de stallen vervoert sijnde, hebben de huysliedende riette daecken van haer huysen gebroocken om aan het stommen en onnoselen uytgehongert rundtvee tot voedtzet te verstrecken. Andren ('t geen ick menigmael met mijn eygen oogen gesien heb) haelden daegelijcks geheelen melckschuytjes volgelaeden met de eersten uytloopen van de soogenaemden toeterblommen en alderhanden anderen groenten en die daer maer te vinden was. Jae selfs de takken van de elsen en willigenboomen,

soo uyt den Houten deeser stadt als andren hieromtrent leggende bosschen, wierden afgescheurt om het van honger uytgemergelde rundtvee voor te werpen, sijnde egter veele door honger en gebrek aen voedzel gecreveert. geldende in de Maandt Mey 't 1000 pond hoy 125 gulden. Hierop volgden een buyten gemeenen dieren tijdt.

P.A.van der Steen.

IETS OVER DE VOLKSGEZONDHEID.

In vroeger eeuwen hadden de steden de beste geneesheren en er werden dan ook hogere eisen aan hun kunde gesteld.

Voor het platteland, zoals alles buiten de steden werd genoemd, stak het niet zo nauw. Soms was daar alleen maar een paplap actief en soms een chirurgijn, die er dan ook een scheerwinkel bij had. Zo'n chirurgijn had wel een opleiding gehad, maar meestal onvoldoende om zo maar even op de bevolking te worden losgelaten. Vaak gingen zij eerst enkele jaren als scheeps chirurgijn de zee op om ervaring op te doen. Dat was in die dagen niet moeilijk want de Vereenigde Oostindische Compagnie had talrijke schepen op de wereld zeeën rond varen en kon heel wat chirurgijns gebruiken. Op die matrozen konden de toekomstige heelmeeesters het dan leren. Nu was het wel zo dat het Geneeskundig Staats Toezicht op de volksgezondheid de verrichtingen van de Geneesheren streng controleerde; zowel in de steden als op het platteland.

Ieder jaar stuurden zij enkele gecommiteerden langs de chirurgijnwinkels om inspectie uit te voeren. Het ging dan om de kwaliteit van de voorhande zijnde medicijnen en kruiden, maar ook om de staat van het instrumentarium, de juistheid van het weegschaaltje en de gewichtjes. Ook werd gelet op netheid en orde.

In de jaren '80 van de 18e eeuw was Frans Brakenhoff chirurgijn in Limmen. Brakenhoff kwam te overlijden en zijn weduwe, Aleida Onstein, hertrouwde in 1788 met Maximilianus Ludovicus Nuijens. Max was Chirurgijn en hij zette de praktijk van Brakenhoff voort. Daarnaast had ook hij een barbierswinkel.

Deze heelmeeester heeft het zeer lang volgehouden, maar in 1839 was zijn praktijk dan toch een aflopende zaak.

In de verslagen van de gecommiteerden lezen wij: "De stokoude Heelmeester Maximilianus Ludovicus Nuijens in Limmen die geen praktijk meer uitoefend, maar zoo nu en dan nog ageert als vroedmeester"

Maar Nuijens had een opvolger gevonden; zijn naam was Piet Welboren. Hij neemt de praktijk van Nuijens over, maar heeft geen eigen winkel. Welboren trekt daarom bij Nuijens in en die is kennelijk ook niet al te ruim behuisd want de inspectie is niet erg tevreden. Er wordt gemeld: "De winkel was in disorde, er stonden onderscheidene huishoudelijke instrumenten bij de medicijnen". Heelmeester Welboren excuseerde zich hiervoor en zei dat hij nog maar onlangs zijn winkel uit het voorhuis van zijn voorganger Nuijens in z'n kamer had ondergebracht. Voorts beloofde hij alles zo snel mogelijk op orde te zullen brengen.

Bij een volgende inspectie is het echter niet veel beter.

De kersverse chirurgijn verontschuldigt zich door te vertellen dat de timmerman Everout de klus moet doen maar dat die door drukte nog geen tijd had gehad.

Weer een jaar later komt de inspectie langs; er wordt gemeld: *"Nuijens behoort van de lijst de kunstbeoefenaren gerooyeerd te worden."* Over de winkel van Welboren staat vermeld: *"De Heelmeester afwezig zijnde, heeft men met geweld de deur van de winkel, welke gesloten was, door middel van een knijptang moeten openen"*.

Hij kreeg de aantekening "Middelmatig" maar zijn Instrumentarium kreeg de aantekening "Goed".

De cholera epidemie

In het najaar van 1831 wordt er bij de burgemeester van Limmen zoals bij alle burgemeesters in Noord-Holland - een vertrouwelijk schrijven van de Staatsraad-Gouverneur van Noord-Holland, Van Tuyl, bezorgd.

Hierin deelt hij mede dat hij:

"met levende bezorgdheid berigt heeft ontvangen, dat de ziekte, bekend onder de naam Cholera of Aziatische Braakloop, ook te Hamburg en in het Graafschap Durham is uitgebroken, en alzoo ons dierbaar vaderland nadert."

"Onder het eerbiedig opzien tot Hem, die genadiglijk het kwaad van ons kan wenden, en biddende dat wij daar voor bewaard mogen blijven, heb ik het dien onverminderd raadzaam, en in het belang der zaak noodig en goed geoordeeld, UEd bekend te maken..."

zo vervolgt de briefschrijver en hij geeft dan een opsomming van maatregelen, dienende tot voorkoming, of tenminste tot beteugeling van verspreiding van de ziekte.

Hamburg lijkt ver weg zou je denken, als we spreken over de eerste helft van de vorige eeuw.

Maar het was een havenstad en de schepen die van haven tot haven voeren leverden het gevaar. Ook al zou het scheepsvolk zelf nog zo voorzichtig zijn geweest; de scheepsratten waren dat zeker niet en die gingen van-en-aan-boord waar zij dat zelf verkozen. Daar komt nog bij dat goed drinkwater ook lang niet altijd voorhanden was.

De gouverneur somt dan een zestal maatregelen op, die je een rampenplan zou kunnen noemen.

Hij beveelt o.a. aan om zoveel mogelijk te zorgen voor voldoende medicamenten die besmetting kunnen voorkomen, zoals: "de materialen tot chloor-berookingen, de chloorkalk, de azijn enz."

Ook moest er rekening mee worden gehouden dat in elke gemeente "algemeene baden, als voorbehoedsmiddel, als tot huis- en dampbaden als geneesmiddel." aanwezig moesten zijn.

Ziekenverpleging en lijkbezorging

Er werd letterlijk overal aan gedacht, ook aan de consequenties van het geval dat onvermogen cholera zouden kunnen krijgen, die de verpleging niet konden betalen en dus van hulp verstoken zouden blijven.

Voor die gevallen moesten de gemeenten lokalen gereed houden en van bedden, medicamenten en voedsel voorzien.

Maar dan de verpleegkundigen, waar haal je zo gauw een team geschoolde mensen vandaan?

Ook daar werd aan gedacht; er staat: *"het designeren van een genoegzaam aantal personen van beide seksen, welke in zoodanigen nood als zieken-oppassers zouden kunnen worden gebruikt; welke personen van eene matige levenswijze en van eene onbevreesde gemoedsgesteldheid zullen moeten zijn"*.

Maar als het noodlot zou toeslaan was het onvermijdelijk dat er slachtoffers zouden vallen.

Dat waren mensen die de ziekte bij zich hadden, en men ging er van uit dat de lijken ook zeer gevaarlijk waren.

Over dat onderwerp laat ik in z'n geheel volgen wat daarover werd aanbevolen:

"Het aanstellen van een genoegzaam aantal lijkverzorgers, belast om de overledenen in hunne woningen of in de plaatsen sub. nr.2 vermeld, in de doodkist te bezorgen, en verder binnen den kortstmogelijke tijd, met de noodige voorzorg van het aantrekken van overkleederen en handschoenen, van gewascht linnen of taf, ter aarde te bestellen; zullende men zich vooral bij de keuze van die lieden moeten bepalen bij gezonde, nuchteren, onbevreesde en bedaarde lieden en vatbaar om de begraving met voorzigtigheid en stilte te verrigten; zullende bij zoodanige begraving alle gewone uiterlijke plegtigheden zooveel mogelijk moeten worden achterwege gelaten, en het lijk alvorens in de kist, waarvan de reeten met pik digt gemaakt en de wanden met chloorkalk gewit behooren te zijn, te worden gelegd, met eene oplossing van chloorkalk rijkelijk moeten worden besprengd, waarna het in de kist gelegde lijk met chloorkalk moet bestrooid en daarop de kist dadelijk digt gesloten worden; moettende het voertuig enz. na de overbrenging naar het graf mede zorgvuldig worden beroekt."

Over de organisatie en het toezicht op een goed verloop wordt aanbevolen:

"Eindelijk wordt als nuttig aanbevolen, om wijk- of buurtmeesters, armmeesters of andere soortgelijke personen te belasten met het toezigt op de reinheid der minvermogende huisgezinnen, dezen tot de meest geregelde levenswijze aantemanen, en hen de bevoegdheid te verleenen, om de noodige zuiverings- of berookingsmiddelen, ten koste der gemeente, ter beschikking van die huisgezinnen te stellen."

Voor ons komt het wat merkwaardig over dat men zeer geheimzinnig doet, en de gemeenten ook adviseert om vertrouwelijk met de geneesheren te overleggen, met het verzoek dat ook zij niets hierover aan de bevolking zullen zeggen.

Alles moest in stilte worden voorbereid en de bevolking moest niet onnodig bang gemaakt worden.

Tot slot merkt de Staatsraad Gouverneur nog op dat: *"geen geneesheer of heilkundige bij de bestaande hooge prijs der geneesmiddelen huiverig behoord te zijn, om aan de onvermogenden de meest doelmatige hulp toetediene, daar op de betaling behoorlijke orde zal worden gesteld, alzoo het van die heeren niet te vergen zal zijn, om daaromtrent zelfs maar een enkel oogenblik in ongerustheid te verkeer."*

Helaas, de cholera bereikte ook ons dierbaar vaderland en maakte slachtoffers. In Rotterdam brak de ziekte in 1832 uit, voornamelijk in de arme wijken. Natuurlijk werd ook Limmen door de ziekte getroffen en ook bij ons stierven mensen aan die afschuwelijke ziekte.

P.A. van der Steen

Onderzoek op het Overdie, ca. 1950: Op de wal prof. van Wisseling, in de boot een zeer jonge Roel de Wit.

HET 'NOORD HOLLANDS LANDSCHAP' ROND HET DIE De bodem van de Limmer polder

In het jaar 1996 bestond de stichting 'Het Noord Hollands Landschap' 60 jaar. Het is nu geen feestjaar meer, maar wel een bijzonder jaar. 'Het Noord Hollands Landschap' (N.H.L.) heeft nl. zijn bezittingen hier in Limmen dit jaar fors kunnen uitbreiden. Door ruilverkaveling en aankoop hebben zij nu een groot deel van de zo belangrijke gebieden rond het Limmer Die en het Limmer Veentje in beheer. De gronden daar zijn niet aangetast door vergraving of turfstekerij, behalve een gedeelte ten westen van het Die. Opvallend is bovendien dat de N.H.L. gebieden pik-kleigronden zijn. De grenzen van die gronden lopen ongeveer gelijk aan de grenzen van het beheersgebied

De terreinen van N.H.L. in 1997, binnen de stippenlijnen.
De donkere delen waren al in bezit.

De ontstaansgeschiedenis van de polder

Toen ongeveer 3500 j. v. Chr. de zee hier het land aan het vormen was, moet dit er hebben uitgezien als een wad- en kweldergebied met zandbanken (strandwallen) en tussenliggende strandvlaktes.

De langgerekte strandwallen liggen noord-zuid gericht. De eerstgevormde is die van Akersloot-Boekel, de tweede die van Limmen-Alkmaar en de derde die van Bakkum-de Egmond. Doordat de zee tijdens dit proces stijgende was, werden de meest westelijke strandwallen en vlaktes ook hoger opgestuwd. Het erachter liggende, oostelijker gebied lag dus lager.

In de betrekkelijke rust die na de vorming volgde ontwikkelde zich in de vlaktes uit een zgn. moerasvegetatie een dik veenpakket (±1800 v. Chr.). Krachtige zeedoorbraken van de strandwalkust nabij het (nog niet bestaande) dorp Castricum, vormde in de daarachter liggende lagere vlakte een binnendelta. De oostelijk gelegen strandwallen werden hier en daar doorbroken en zelfs voor een deel opgeruimd. Die van Limmen werd (in 't zuiden) tot een punt afgeschuurd.

Het getij sloeg zich een weg tot in het inbraakgebied van het Oer-IJ, een zee-inbraak bij Beverwijk. Ook in de strandvlakte tussen Akersloot en Limmen had het, ten westen van het nog niet bestaande Die, enkele stroomgeulen en prielen ingeschuurd en oeverwallen opgeworpen. De grootste inbraak moet nog vóór Chr. plaats hebben gehad. De tweede, kleinere, vond ongeveer 200 na Chr. plaats.

Daarna volgde een dichtslibbing van dit zeegat en een vrij lange begroeiingsperiode waarin veengroei, voornamelijk bestaande uit riet en zegge in de lagere drassige delen, opnieuw een aanvang nam. Het vormde hier en daar dikke veenpakketten.

De volgende inbraakfase, van de 4e tot de 9e eeuw, kwam uit het noorden en wel ter hoogte van de Friese wadden. De stroomsnelheid van het inbraakwater was vanwege de afstand, in onze omgeving niet groot meer. Alleen de allerfijnste slibdeeltjes, het zgn. 'pikklei', bedekte geleidelijk en gelijkmatig het al dikke veenpakket in de vlakte en de bodem van de oude deltageulen. Nog hield het niet over. Vanaf de 10e à 11e eeuw luidde inbraken vanuit de Zijpe, ter hoogte van Schagen, de periode in van een catastrofale afbraak van het hele noorderkwartier.

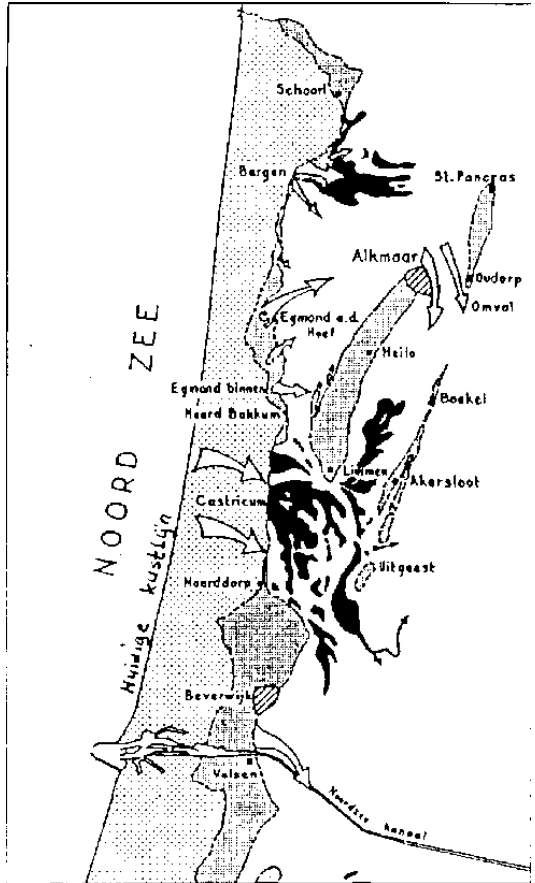
Het veen werd over een groot oppervlak weggeslagen, of zoals het wordt genoemd: 'overspoeld, uitgeschuurd en geërodeerd'.

Er vormden zich uitgestrekte meren als de Schermeer en de Beemster. Ook tussen Limmen en Akersloot hadden de overstromingen hun uitschurende werking. Er ontstonden kleinere gaten en meertjes als het Die, het Kerkmeer en de Kleimeer. Dijk aanleg sinds de 13e eeuw stopte het proces van verdere afkalving (zie j.b. 5 over de bedijking). In de loop van de 14e eeuw werden de binnenwateren van de buitenwateren afgedamd. De getijdebeweging had geen invloed meer, het brakwater werd zoet.

De ingekade, ingepolderde gronden werden naderhand steeds dieper bemalen, wat weer bodemdaling veroorzaakte door inklinking van het veenpakket. Omdat het veen niet overal even dik lag ontstond er een oneffen, hobbelig bodemoppervlak. Dat was vooral ten westen van het Die het geval. De Overdiepolder, waar de meest dikke en slappe veenpakketten in de ondergrond lagen, klonk het meest in.

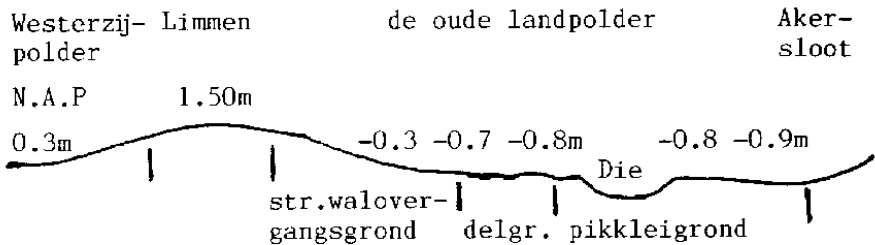
De oude landpolder

'De oude landpolder', tussen Limmen en Akersloot, zo genoemd omdat het de oudst gevormde strandvlakte is, bestaat uit verschillende types grond. Ten oosten van Limmen begint de 'strandwalovergangsground' die hellend afloopt.

Zij bestaat uit zand met wat klei rustend op een dunner of dikker veenpakket.

Daarachter volgen de 'delgronden'. Dat zijn kleine of grotere erosiegeulen van de binnendelta, die kronkelend heenreiken tot in de Koog en noordelijk tot aan de Limmertocht. In de geulen zijn veelal de wateringten en sloten gegraven. De percelering is daar vaak erg grillig. Aansluitend liggen de 'pikkleigonden'. 'Pikklei' is een zware kleverige klei die 'pikt' aan de schop. Het ligt op zand met daaronder veen. De zodelaag is humeus. Het ligt ten westen van het Die en bij het Limmer veentje. Ten oosten daarvan tot aan de Slikkerdie en het Die ligt het venige pikklei op veen. Dat ligt ook in de hele Overdiepolder. De bovenlaag is een venige zode die op pikklei rust, dat weer rust op een dikke laag veen. Niet erg aangetast door het 12e eeuwse watergeweld, ligt het pikkleidek daar vrijwel vlak. De verkaveling bestaat daarom en over 't algemeen, in rechte percelen en sloten. De hele verkaveling is sinds de 12e eeuw (opnieuw) gedaan.

De bodemgesteldheid van de pikkleigron, vooral in het Overdie is meest zeer vochtig door de ondoorlaatbaarheid van de pikklei en de inklinking van het veen. Vooral gedurende de winter is het zeer dras of staat zelfs blank.

Tenslotte zijn er nog de 'jonge laagveengonden' vlak aan het water of in vochtige diepten. Deze verlandingsgronden liggen rond het Die (dergen) en in het Limmer veentje, daar waar ooit de Kleimeer lag. Het veenpakket kan er wel 70 à 90 cm. dik zijn.

Kees Druiven

Jan Swart en Arie Krom op Rippenbree

VELDNAMEN BIJ HET LIMMER DIE en het beheersbeleid in de polder

De Die-terreinen zijn bedeed met een prachtig en interessant planten- en dierenrijk. Het moet er vroeger ook zo zijn geweest. Daarnaast is er een geschiedenis van eeuwen her. Van beheersing van het water. Van gebruik en bezit van het land, dat vaak uitgedrukt werd en gevonden wordt in een veldnaam. Van enkele, en in het bijzonder van één wil ik hier kond doen.

Beheersplan 'Het Die'

Op heden is een groot deel van de Die landen van één eigenaar nl. de stichting 'Het Noord Hollands Landschap' (N.H.L.), die deze gronden in 't kader van de ruilverkaveling door aankoop en uitruil heeft verkregen.

Het water en de oevers van het Die hebben de aanduiding 'natuurgebied' gekregen. De overigen zijn 'agrarisch gebied met natuur- en landschapswaarde'.

Het doel en gebruik van de N.H.L. terreinen worden aangepast. Zo behelzen de beheersplannen (1987-1997) voor de oude cultuurgraslanden o.m. een lichte tot zeer lichte bemesting en hoge waterstanden. Daardoor ontstaat een ander type grasland. Dat is nodig voor een gevarieerde flora en fauna.

Gewenst wordt een waterstand die hoger ligt als 'het waterschap de Lange Rond' hanteert. Ook de kwaliteit van het water is van essentieel belang. Een plas-dras situatie in winter en voorjaar zou ideaal zijn.

Het plan is om sloten bij het Die af te dammen en een opmaalininstallatie te plaatsen. De nieuwe hoogpeilleiding op de oostgrens van het weidevogelgebied doet dan als aan- en afvoerwetering dienst.

Die plas-dras situatie was vrij normaal in 't verleden. Het gaf de boeren veel ongemak. Aan een ideale beheersing van het waterpeil of kwaliteit kon vaak niet worden voldaan.

Op 12 juni 1579 kwamen gedeputeerden van Limmen en Akersloot voor gecommiteerden van Haarlem. Dat was op verzoek van de *"Ingelanden (eigenaars van de grond) van de laege landen gelegen tusschen Limmen ende Aeckersloot"*. Er werd gememoreerd dat van oudtijds af er een schutsluis bij Akersloot heeft gelegen voor de noodzakelijke uitwatering. *"Welke sluijs bij dese trouble wech is geraeckt"* (tijdens de Spaanse oorlog vernield). Ook de molens waren vernield, die Limmen al had in 1544. Want toen werd, bij de oprichting van 'Uitwaterende Sluizen', door de waarschappen van Limmen verklaard *"dat zij hun land van de Schermer hadden af gekaad, en molens gesteld hadden, waarmede zij het overtollige water op de Schermer uitwierpen"*.

De vernielingen gaven een *"grondeloose bederffnisse van de landen, die van den water geheel versmerten"* (vuil werden, maar ook dichtgegroeid en verstopt raakten).

Er moest een nieuwe schutsluis komen. Tevens moesten die van Limmen en Akersloot de watertochten naar de sluis op wijdte en diepte brengen, zoals naar ouder gewoonte.

De hoge ingelanden van Limmen wendden zich tot de Staten.

Die gaven op 13 okt. 1588 toestemming tot de oprichting van twee achtkantige watermolens die op 18 sept. 1591 in gebruik werden genomen. Na de droogmaking van de Schermeer in 1631-1635, moest het water hoger worden opgemalen. Dat gaf moeilijkheden, men kon de polder niet goed meer drooghouden. Er mocht een derde molen komen, maar die is blijkbaar nooit gebouwd.

Een peiling, in 1715 verricht, meldt *"dat van Limmen af naar Akersloot, naar Uitgeest en naar Heemskerk al het veld, uitgesonderd de kadijken, wegen, en hier en daar eenig land, met water en ijs bedekt lag, en staken de droogleggende gronden maar een weinig boven 't water"*. De poldermeesters van Akersloot klaagden in 1730 bij de hoge autoriteit, omdat zelfs de Akersloter geest overstroomde, waardoor de geestlanden *"verkleumd en verarmd, niet dan schrale vruchten voortbragten"*. Ditmaal waren de boosdoeners *"de Regenten van Limmen die verkozen een hoog winterwater op hun landen te houden. Ook het zomerpeil werd door Limmen hoog gehouden, zodat het Akersloter vee, bij eenigzins aanhoudende regenval, reeds in September uit het land moet worden gehaald. Dat in het voorjaar, wanneer alle naburige landen al beweid worden, de Limmerpolder nog gedeeltelijk onder water staat, en de landen hun waarde verliezen"*.

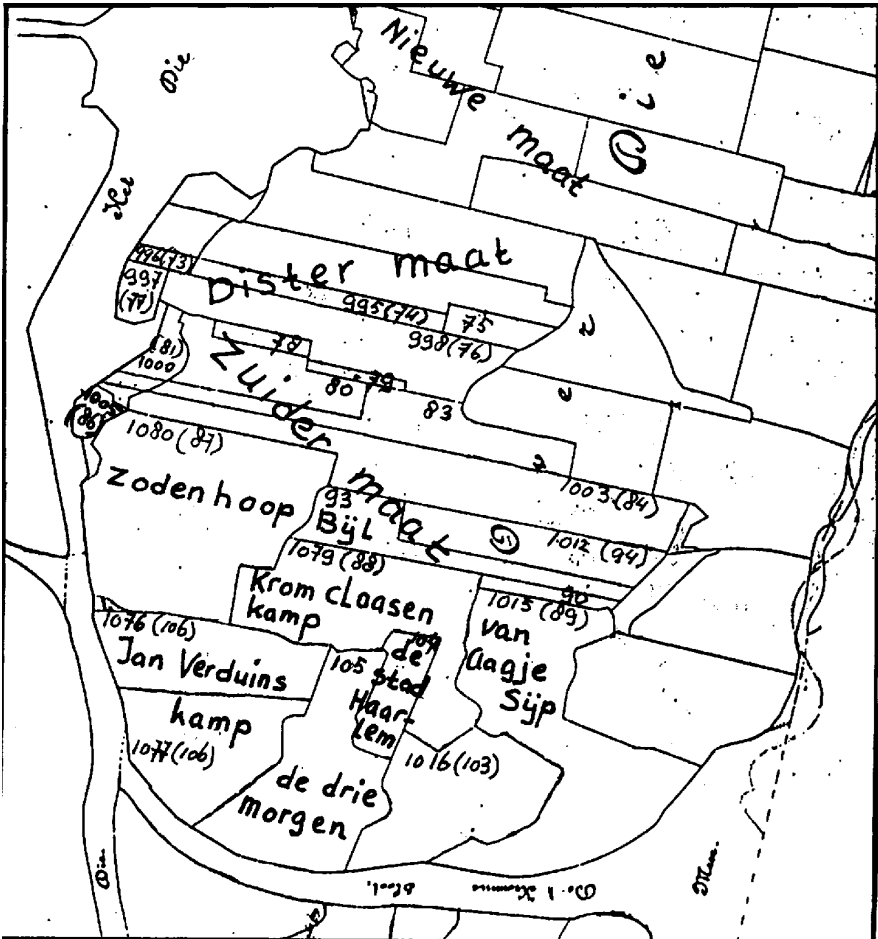
"De Zuijdermaat, gelegen Over 't Die"

Al het N.H.L. gebied bij het Die is onder één naam gebracht: 'natuurgebied Het Die'. Eén veldnaam. Vroeger had elk perceel wel een naam. Met de invoering van het kadaster in 1832 werd het een nummer. Maar door verkaveling veranderde de nummering en liepen oude en nieuwe nummers door elkaar heen. De sectiekaarten zijn een lappendeken van getallen geworden. Ook nu nog wordt er in de Die-terreinen verkaveld. Dat is nodig vanwege het nieuwe beheersbeleid: sloten worden doorgetrokken, en in de Overdiepolder is zelfs een lange grenssloot nodig tussen het natuurterrein en het landbouwgebied erachter.

Als men iemand zou vragen naar de "Zodenhoop", weet men die wel te liggen, maar nr. 1080 niet zo gauw. De naam is een oriëntatiepunt. Vóór het kadaster bestond, werd in eigendomsoverdrachten de naam van het bewuste perceel genoemd. En ook de namen, twee of meer,

van belendende percelen, bv. "een perceel genaamd 'de Krom Claasen camp van Klaas Hogeberg', belend de Zuidermaat ten noorden en de Erve Pieter Visser te zijden, en een perceel, belend Dirk Stiroop ten noorden en de Zuidermaat ten zijden."

De eerstgenoemde Zuidermaat is perceel nr. 93, de tweede is nr. 83 en 84. De Zuidermaat omvat meerdere percelen. De naam

Nieuwe en (oude) kadastrale nummering

vertegenwoordigt een groter gebied dat begint met nr. 76 en zich uitstrekt, waarschijnlijk tot aan de Kromme sloot. Aangrenzend in het noorden ligt een blok dat de "Distermaat" heet.

'Maat' komt in het Overdie voor in de namen van grotere eenheden.

De betekenis van het woord 'maat'(maad), 'meet', 'made' of 'miede' is 'maaïen'. Dit zo genoemde land was hooiland.

Op de 'kadastrale leggers' staat voor alle percelen in het Overdie als soort van eigendom 'hooiland'. Van hooiland was de grond vaak te drassig voor beweiding met vee. Bekend is dat de graven van Holland in de middeleeuwen uit Limmen veel hooi betrokken voor hun paarden.

In een andere akte wordt nr. 93 niet 'Zuijdermaat', maar 'Bijl' genoemd. Dat is te zien aan de vorm van het perceel, nl. een blad met een steel.

De 'Krom Claasen camp' of 'Kromme kamp' is ook naar zijn vorm vernoemd: een haaks lopend perceel. 'Claasen' is een toevoeging, vanwege de naam van een eigenaar. 'Kamp' komt veel voor in een naam. Het komt van 't latijn 'campus' wat 'veld' betekend; 'een omheind stuk land', of 'een afgeperkt stuk land van onbepaalde grootte'. Hier zijn het stukken land met sloten afgescheiden. Een andere betekenis is: 'elk stuk land dat door een of andere afgrenzing aan de gemeenschappelijke gronden was onttrokken'. Particuliere grond tegenover in gemeenschap gebruikte grond.

De 'Jan Verduijnskamp' is van een Akersloter boer geweest en naar hem vernoemd. Het perceel ten oosten heet 'de drie morgen'. De morgen is $\pm 0,8$ bunder. Het perceel meet in de kadasteropgave 2,6 bunder, en dat is $\pm 3,2$ morgen. Het perceeltje erboven, 'de Stad Haarlem', was in 't begin van 1600 in het bezit van die stad. Daarvóór was het van een Haarlems klooster. Tijdens de Reformatie (± 1580) werden de goederen van katholieke instellingen door de Staten afgepakt en in eigendom gegeven aan o.a. de steden.

In 1830 vermeldt de 'tabel van classificatie der grondeigendommen' over de aanwasstukjes (dergen) aan de rand van 't Die: "rietlanden, bestaande uit aangewonnen stroken in het Die, zijn weinig geschikt tot dekken van huizen, doch meest gebezigd wordende tot branden, en strooijen van het vee." Overigens werd het riet in de 20e eeuw gebruikt voor het afdekken van bloembollen.

Deze dergen droegen geen naam. '(Riet)derg' of 'darg' is een Zaanse woord, maar komt ook elders in Kennemerland voor. Het betekent: 'rietstroken langs de zoom van een stuk land, staande in 't water'. Ook de stukjes land ervóór noemt men derg. Het N.H.L. was zo vriendelijk mij de (recente) namen van deze jonge perceeltjes te geven.

Aardig is te weten dat de tweede derg ten zuiden van de Laandervaart verleden jaar de naam kreeg van de scheidende opzichter: 'de derg van Jaap Vellinga'.

De 'Zodenhoop' en zijn eigenaars

De Zodenhoop is het bekendste perceel in 't Overdie. Hij wordt genoemd op de 'kaart behorende bij de keur van de Groot Limmerpolder'. De betekenis van 'zoden' zou men kunnen vinden in het woord 'zudde' of 'sudse', dat is 'drassige weide', of 'een bolle en moerasachtige grond'. Of zode in de betekenis van 'graszode'. 'Hoop' kan gezien worden als 'bodemverheffingen'. Volgens Jan van Wonderen en Jan Kaandorp is het perceel niet dras. Het lijkt zelfs iets hoger te liggen als zijn omgeving.

Vroeger was het echter wél dras. In een 'schattings-voorbeeld' staat de 'Zodenhoop' (A 87) vermeld als hooiland van de 1e klasse, "gelegen op moerassige gronden; overstroomd door het Die;

na de winter te lang onder water blijvende; middelmatig gewas." Het perceel ten noorden, nr. 84 in de Zuidermaad, is 2e klasse "gelegen als de 1e klasse doch nog lager en een minder goed gewas."

De naam 'Zodenhoop', of 'Zoodhoop', wordt al genoemd in een akte uit 1831. De Zodenhoop heeft veel wisselende eigenaars gekend sinds de laatste twee eeuwen. Het perceel was in de 19e eeuw zelfs een in zessen verdeeld bezit.

Het werd een gecompliceerde zoektocht langs notariële- en transport-aktes en hulpresters.

30 okt. 1968. 'De stichting Het Noord-Hollands Landschap', kantoor houdende te Amsterdam, opgericht bij akte 8 dec. 1936 koopt van Jacobus van der Steen, veehouder, wonende te Limmen Stetlaantje 2, geb. te Limmen op 2 aug. 1917, geh. met Cornelia Cath. Mosch: een perceel weiland genaamd 'De Zodenhoop', gelegen in het Overdie, in de Groot-Limmerpolder, aan het meertje Het Die, tegenover de Disseldorpervaart, kad. bekend gem. Limmen sectie

A nummer 1075 en 1080, samen groot 4 hekt. 29 a. en 30 ca. - voor □ 24.882,-.

Jaap verkocht het land onder voorwaarde dat hij het zou mogen pachten voor □ 100, per bunder.

2 juni 1965. Jacobus v. d. Steen koopt 'de Zodenhoop' van Cornelis Vis Janszoon, veehouder en bollenkweker te Limmen Rijksweg 46, geb. 18 mei 1910, geh. met Catharina Alida Roozendaal - voor □ 24.000,-

31 dec. 1931. Corn. Vis Jnz. koopt 'de Zodenhoop', nr. A 1005, 1075 en 1080, van ten 1e Cornelis Kieft Jnz. wonende te Heilo (zijn broer was Gerbrand Kieft, bollenkweker te Limmen), en ten 2e dezelfde als gemachtigde voor Bartha Hogesteijn, weduwe van Cornelis van Twuijver, landman te Limmen - voor □ 3200,-

7 febr. 1900. Corn. Kieft Jnz., tevens voor zijn lastgever Corn. v. Twuijver koopt 'de Zodenhoop' uit de nalatenschap van Matthijs Groot, veehouder in de Schermeer gem. Oterleek - voor □ 3825,-

9 sept. 1880. Matthijs Groot koopt 'de Zoodhoop', kad. nr. A 938, van de erfgen. van Jan Symonsz. Admiraal, wonende te Limmen aan de Oosterzijweg t.o. de nieuwe laan; weduwe Siebertje van Dijk en kinderen Simon Adm. (broodbakker te Limmen, later wonende in 't huis van zijn vader), Maartje, Margaretha, Jacob, Elisabeth, Arie en Neeltje Admiraal - voor □ 7180,-

14 okt. 1865. Jan Symons Admiraal koopt 3/16e gedeelte in een huis, boet, erf, werf en tuin en 31 percelen wei- en bouwland w.o. 'de Zoodhoop', alles gelegen in Limmen, en drie perc. in Heilo, van Hendrik Smit, landman in de bedijkte Schermer - voor □ 31.925,-

De overige 13/16e delen waren al in bezit van Jan Symonsz. Deze, en het pas gekochte waren "bekend onder de benaming: van de Erven Pieter Visscher." Daaronder bevond zich ook 'de Zoodhoop'.

Jan Symons Admiraal verkreeg de 13/16e delen als volgt:

- 1: 1/6e ged. uit de nalatenschap van zijn ouders Symon Admiraal en Trijntje Kleef te Limmen. Akte van 1 mei 1857. - waarde □ 5000,-
- 2: 15/96e ged. door aankoop uit de nalatenschap van Jacob Blankert en Maartje Bijwaard te Uitgeest. Proces verbaal 21 mrt. 1839 - voor □ 1525,-
- 3: 5/32e ged. door aankoop van Antje Duin en Pieter Groot te Huiswaard, en Jacob en Klaas Bakker te Bergen. Akte 16 juni 1836 - voor □ 1200,-
- 4: 1/6e ged. door aank. van Corn. van Dijk en Grietje Krom te Limmen. Proc. verb. 13 sept. 1835 - voor □ 1350,-
- 5: 1/6e ged. door aank. van Jan Corn. de Groot en Trijntje Verver te Limmen. Akte 24 jan. 1835 - voor □ 900,-

In vrijwel alle aktes wordt vermeld dat de "eigendomsbewijzen in 't ongereede zijn geraakt." Aangezien ook de transportaktes van Limmen van vóór 1800 zoek zijn, en er geen notariële aktes van zijn, is het niet mogelijk de verbinding te leggen naar Pieter Visscher. Behalve dan een testament waarin hij zijn erfgenamen benoemd. Uit de benoemde personen zijn enkele verbindingen te zien naar de verkopers, hierboven vermeld.

13 mei 1780. Test. van Pieter Visscher (overl. 24 febr.1781) en Marijtje Jacobs Bakker. Pieter benoemd tot zijn erfgenamen: "1e Cornelis Klaasz. de Groot te Heylo voor een portie. 2e Jan Klaasz. de Groot te Limmen mede voor een portie. 3e Niesje Jans Bol en haar man Albert Kleef te Limmen voor een portie, en 4e Maarten Jansz. Bol te Castricum mede voor een portie."

En zijn vrouw Marijtje Bakker haar helft aan "1e haar broeder Cornelis Jacobsz. Bakker. 2e haar nigte Duijffe Ariëns. 3e en 4e haar neven Jacob Cornelisz. en Cornelis Cornelisz. 5e en 6e haar nigten Maartje Cornelis Bakker en Maartje Jacobs Stierop, alle in gelijke delen."

BIJZONDERE VEENTJES ROND LIMMEN IN 1944

Een stukje historie

De schrijver van dit stuk, de heer Piet Kelder, oud 77 jaar en te Haarlem woonachtig, was tijdens zijn onderzoek in Limmen 22 jaar en student tuin- en landschapsarchitectuur. Daarna was hij 26 jaar lang werkzaam als landschapsarchitect in de IJselmeerpolders, en na 1971 bij Staatsbosbeheer in Noord Holland. Volgens zijn zeggen waren de terreinen van het N.H.L. in 1944 nog in particulieren handen.

Inleiding

We schrijven 1944. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was het voor jonge mensen natuurlijk een benarde tijd. Razzia's, gedwongen tewerkstelling in Duitsland, studieverbod zonder een getekende loyaliteitsverklaring, weinig te eten, voor velen.

Het was dus maar beter om je zo weinig mogelijk over de openbare wegen te bewegen. Wat wel vrij veilig kon, was je per roeiboot of kano over het water verplaatsen. De leden van de Nederlandse Jeugdbond voor natuurstudie (N.J.N.) afd. Zaanstreek gingen op die manier veel van de belangrijkste Noord-Hollandse veengebieden door en noteerden de planten en dieren die ze daar zagen.

Aanvankelijk werden vooral de Zaanse venen bekeken: Wormer- en Jisperveld en IJperveld. Later bezochten we ook Waterland-oost, de Eilandspolder en kwamen zelfs in de omgeving van Limmen.

Het geheel resulteerde in 1944 in een gestencilde uitgave getiteld "De Veengebieden van Noord-Holland", waarin al de bezochte gebieden werden besproken. Wim Meyer, later hoogleraar in Amerika, was de samensteller en belangrijkste auteur, ik mocht ook aan een aantal hoofdstukken meewerken.

Het is zeer interessant om te zien hoe, meer dan 50 jaar na dato, de diverse gebieden zich hebben ontwikkeld. Veel is er nog te vinden, maar er zijn wel degelijk grote veranderingen opgetreden. Voor iemand, die zich met de ontwikkeling van landschappen bezig houdt, geen onverwachte zaak.

Ik wil mij hier beperken tot de beschrijving van de veentjes rond Limmen, waarbij ik uit het genoemde geschrift wil citeren.

Bijzondere veentjes rond Limmen

Het Limmerveentje werd destijds door Meyer beschreven in 3 delen a: het Rode bosbesveentje, b: het veentje ten noorden daarvan en c: het Parnassiaveentje.

Het eerste vertoonde toen een begroeiing met pijpestrootje in het oostelijk deel, met twee soorten riet- (of brede-) orchissen, melkeppe, grote ratelaar, zeegroene muur, rode ogentroost, gevleugeld hertshooi, dotterbloem, kleverig walstroo, moeraswalstroo en pijptorkruid.

Veel van deze soorten kwamen in de toen nog brakke Zaanse venen niet voor. Langs sloten stond moerasmelkdistel en in een drassiger deel ook pijptorkruid, kleine watereppe, pinksterbloem, rode ogentroost en watermunt. In de noordwesthoek bestond de moslaag uit veenmossen met daarin ook levermossen, grijze wilg en kruipwilg.

Meyer vond daar ook de door mij ter plaatse bij een eerder bezoek gevonden rode bosbes, liefst een paar honderd vierkante meter. Deze soort kwam in de veengebieden van N. Holl. boven het IJ vrijwel nergens voor. Men vindt hem vooral op plaatsen waar het riet zijn beste tijd gehad heeft, op de overgang naar rietgraslanden. Vergouw vond op die plaats later ook nog addertong, een typisch varentje.

Excursie op Munnikenhorn, 1950

b: Het tweede deel van dit veengebied ligt ten oosten van het vorige. Het was een, vrijwel overal, drassig terrein met twee soorten rietorchissen, rode ogentroost, moerasrolklaver, dotterbloem, kleine watereppe, pijptorkruid en koekoeksbloem.

In het derde deel, ten noorden van het eerste, ontdekte Bennema zelfs parnassia!

De heidevegetatie bij het Die (nu het Limmer Die)

Opvallend was hier vooral de opgaande struikbegroeiing van berk, lijsterbes, kruipwilg en grijze wilg. Die kennen we trouwens nu nog. Hier viel vooral de vrij gesloten begroeiing van dophei op, plaatselijk stond kraaihei en tussen de dopheide, tormentil en veenmos. Er stond ook een zeldzame levermossoort. In de veentjes ten oosten van het Die vonden we valeriaan, rode ogentroost, moerasvarens, twee soorten rietorchissen, dophei, zonnedauw en tormentil. De beschrijving besluit met de verzuchting, dat het gewenst is dat deze gebieden snel tot natuurmonument verheven worden.

De huidige tijd

Gelukkig is die opmerking inmiddels al een aantal jaren verhoord. Het Noord Hollands Landschap beheert hier naast de veentjes een steeds groter wordende oppervlakte aan weidegronden, tot vreugde van de weidevogels en allen, die van het veenweide gebied houden. Er wordt in het beheer getracht de soortenrijkdom zo groot mogelijk te houden door op de ene plaats de natuur zijn gang te laten gaan en op de andere, door ingrepen, de verdwenen soorten een nieuwe kans te geven.

Want er zijn zeker veranderingen te zien: zo verdween de rode ogentroost en de parnassia en werden de dophei- en rode bosbesveentjes kleiner. Daar staat tegenover dat er nu welriekende nachtorchissen, keverorchis en moeraslathyrus staan en er zelfs een naar Limmen genoemd St. Jansvlindertje voorkomt.

Laten we hopen dat, door een goed beheer, we nog lang van de grote verscheidenheid en alle ontwikkelingen kunnen genieten. Hoewel de veentjes om begrijpelijke redenen niet vrij toegankelijk zijn, is het voor leden van het N.Holl. Landschap mogelijk om het gebied te bezoeken. Meestal geschiedt dit onder de bezielende leiding van de heer Vellinga, gewezen opzichter van het N.H.L., die ook zo vriendelijk was, dit artikel door te lezen en van enkele aanvullende opmerkingen te voorzien.

P. Kelder, Haarlem 14 maart 1996

DORUS KEIJZER VERTELT

Wij mensen blikken graag terug, al zou het alleen al zijn om te zien wat er allemaal veranderd is in die eeuw van ons, die bijna om is. Om daar achter te komen wilde ik gaan praten met mensen die de eeuw konden overzien en aan den lijve de veranderingen hebben ervaren omdat zij hier geboren en getogen zijn.

In boekje nr. 10 lieten wij Jaap Mooy aan het woord met verhalen over het Stet en zijn omgeving in de eerste helft van deze eeuw. Een van de mensen die ook aan de voorwaarden voldoet is Dorus Keijzer; bij iedere Limmer bekend en een gezellige verteller. Dorus stemde toe en nam plaats op z'n praatstoel:

"Mijn grootvader", zo begon hij, "kwam in de vorige eeuw lopend uit Graftdijk naar Limmen, en verhuurde zich als boerenknecht bij Piet Kuys aan de Visweg. Hij ging wonen in een huis om de hoek aan de Oosterzij, dus hij was altijd dicht bij z'n werk."

Dat huis werd in tweeën bewoond en de vrouw die aan de wegkant woonde, dreef ook nog een winkeltje. Zo'n nerinkje waar aan de zoldering een zij rookspek hing voor de verkoop, en de kruidenierswaren in houten schapjes zaten, terwijl een gebogen schepje en papieren zakjes naast de weegschaal op de toonbank lagen te wachten op de klanten.

Volgens de overlevering zou het vrouwtje, bij het afwegen van de boodschappen, zo nu en dan weleens gefraudeerd hebben.

Dat ging zo: als zij de rijst, suiker, gort, erwten of bonen in een zakje had geschept en op de weegschaal zette, terwijl de klant intussen de juistheid van het gewicht angstvallig controleerde, dan keek zij zo schuinweg naar het raam en riep: "wie gaat daar nou?" En dan gebeurde het: terwijl de nieuwsgierig gemaakte klant even zijn blik verplaatste van de weegschaal naar de weg en daardoor het zo noodzakelijke toezicht op zijn negotie een moment kwijt was, sloeg het handige wijfje toe. Snel als een kat nam zij weer een schepje terug van het zo even correct bevonden gewicht en zette met een snelle beweging het zakje op de toonbank; klaar voor de afrekening.

In feite was dat een mini-diefstalletje natuurlijk en wat zal het dat mens opgeleverd hebben: hoogstens een halve of hele cent. Rijk zal ze er niet van zijn geworden, maar ja, de strijd om een klein bestaantje was ook in de vorige eeuw bikkelhard.

Een verjaardagstaart en de hemelpoort

Dat het er ook aan het begin van deze eeuw hard aan toe kon gaan, blijkt uit de volgende gebeurtenis:

Dorus vertelde een verhaal dat hij had gehoord van een oude vrouw waar hij aan de deur kwam met eieren.

Zij was als meisje van 13 jaar in een dienstje voor dag en nacht bij de familie Swart aan de Oosterzij; de witte boerderij waar als laatsten Jan en Breg Swart in woonden. In het gezin Swart heerste toen een besmettelijke ziekte en de dokter had gezegd dat zij daar niet mocht blijven slapen, omdat zij dan ook ziek zou worden.

Pietje, zo heette het meisje, moest daarom naar de burens om de nacht door te brengen. Bij die mensen was Marie Meyne het dienstmeisje voor dag en nacht.

Het was op een zondagavond toen Pietje voor de eerste keer te slapen ging, toevallig was dat daags na de verjaardag van de boer.

Op die avond zaten zij met z'n vieren aan tafel: buurman, zijn vrouw en de twee meisjes, toen de vrouw tegen haar dienstbode zei: "Merie, haal jai de taart d'res effe".

Marie deed wat haar bevolen werd en kwam de kamer in met de taart, die kennelijk was overgebleven van het verjaardagspartijtje, waar mogelijk minder mensen waren geweest dan waarop was gerekend.

Zij zette de taart op tafel en de vrouw sneed er drie stukken af: een voor haarzelf, een voor haar man, en een voor Pietje; Marie, de meid, kreeg niks. Behalve de opdracht het restant van de taart weer weg te brengen...

Pietje vond het vreselijk, maar een meisje van 13 durft in een vreemd huisgezin geen afkeurende opmerkingen te maken.

Zoals dat gaat op de boerderij, de mensen moeten 's morgens weer vroeg op, dus was het alras bedtijd.

Marie sliep achter de koeien in de "koets", zoals de bedsteden op de koegang werden genoemd. Het was vroeger normaal dat het personeel achter de koeien in de koetsen sliep. Dan waren zij ook altijd dicht bij als een koe plotseling moest kalven of als op andere wijze hun hulp nodig zou zijn.

Omdat de koets ook Pietje's slaappleafts zou worden, gingen de meisjes samen de stal in.

Toen zij alleen waren luchtte Pietje haar hart en vertelde aan Marie hoe rot zij het vond dat het meisje zo bot werd overgeslagen met die taart.

Het vernietigende antwoord van Marie liet aan duidelijkheid niets te wensen over. Uit de grond van haar hart verzuchtte zij: "Als dat rotwijf in de hemel zou komen, wil ik er niet in".

Nee, met dat onmens kon Marie, als ze eenmaal onafhankelijk was, niet door één deur, zelfs niet door de hemelpoort.

Helaas kwam het nog wel eens voor dat je werd geacht geen gevoelsleven te hebben als je maar een eenvoudig dienstmeisje was. Die "goeie ouwe tijd" had ook z'n schaduwkanten.

de Oude Postweg en de Straatweg

"Mijn vader werd geboren aan de Oosterzij in 1888. Het dorp was toen nog overwegend agrarisch en het grootste deel daarvan was veeteelt. Niet alleen de polder rond het dorp bestond uit weiland maar ook op de strandwal, midden in het dorp, was nog heel wat grasland.

Grootvader kocht het huisje met tuin aan de Oude Postweg voor mijn vader toen die ging trouwen. Daar heeft hij de rest van zijn leven gewoond en daar zijn ook alle kinderen geboren.

Toen ik een klein kind was reed de tram nog van Haarlem naar Alkmaar en kwam dus ook door Limmen. Wij woonden daar heerlijk vrij in een weelderige natuur, maar als kind weet je niet beter of dat hoort zo.

Ondanks al die ruimte om ons huis trokken wij toch naar de weg en daardoor overkwam ons een afschuwelijk ongeluk. Ik zal ongeveer vier jaar zijn geweest toen ik met mijn broertje van twee-en-een-half naar de Straatweg ging. M'n kleine broertje zat op de tramrails toen er een tram naderde. Het gevaar drong niet zo goed tot mij door en ik was bovendien te klein om handelend te kunnen optreden.

De tram stopte niet en ik zag voor mijn ogen hoe het ijzeren monster mijn kleine broertje overreed. Nog zie ik voor me hoe buurvrouw met het bebloede lijkje van dat kleine kind liep.

Het was verschrikkelijk. De machinist had kunnen stoppen maar deed dat niet, of probeerde het toen het al te laat was. Hij kreeg daarvoor zes weken gevangenisstraf".

De Oude Postweg, waar de familie Keijzer woonde, was een overblijfsel van de oude verbindingsweg op de strandwal van vóór de Bataafse-Republiek. Een ander stukje van die weg in Limmen is de Oudeweg (bij de oudere Limmers beter bekend onder de naam Bokkepadje).

In de archieven uit de tijd van Napoleon is op te maken hoe slecht die weg geweest moet zijn; vermoedelijk was het niet veel meer dan een zanderige weg met karrensporen.

Bij herhaling dringt de Franse commandant er bij de municipaliteit van Limmen op aan om de weg te verbeteren, zodat hij zich met z'n troepen in ieder geval kon verplaatsen als dat nodig mocht zijn.

De eerste reconstructie is uitgevoerd in de eerste helft van de vorige eeuw door de "aannemer van openbare werken" Pieter Dekker Mzn. uit Limmen. Toen werden de bochten er uitgehaald en de weg bestraat met klinkers.

De aannemer mocht toen tol gaan heffen en daartoe werd het Tolhuis gebouwd. Op die plek staat nu Motel Heiloo.

De tram kwam aan het begin van deze eeuw en heeft tot ongeveer 1925 gereden. Bij de reconstructie van 1931 zijn ook de rails weggehaald en zijn de fietspaden langs de Rijksweg aangelegd.

In de jaren '20, waarin de kinderjaren van Dorus lagen, zag het er in de omgeving van Limmen nog zeer landelijk uit.

Aan de westkant van de Straatweg, ten noorden van de Visweg, stonden twee boerderijen: op de plek waar nu Bamboehof staat, stond de boerderij van Jan Veld. Even verderop, waar nu GerTon en JohWin zijn gevestigd, stond een boerderij die bewoond werd door twee gezinnen nl. Van Dijk en Van der Velden. Die boerderij werd "het glazen paleis" genoemd omdat op het dak van de stolp nogal veel glazen dakpannen lagen. Daarmee verkreeg men natuurlijk meer daglicht op de zoldering.

De kinderen van die gezinnen en de kinderen van het gezin Keijzer speelden vaak samen en het trefpunt was dan dikwijls de Straatweg. Het weinige verkeer bestond uit paard-en-wagens en vrachtauto's met massieve banden. Een heel enkele keer kwam er weleens een luxe-auto voorbij.

Kinderen zijn door alle eeuwen heen ondeugend geweest en ook het clubje waar Dorus deel van uit maakte was daarop geen uitzondering.

Zij staken dan spijkers tussen de straatstenen en verschansten zich snel achter de heg om vandaar uit te kunnen genieten van de klap die een ontploffende band van de vrachtauto zou opleveren. Jammer voor de deugnieten: een massieve band kan tegen spijkers.

Het dorp krijgt waterleiding en elektrisch licht

In 1923 werd de rest van het dorp van elektrisch licht voorzien en dat was een revolutie. Men was de olielamp gewend en dat elektrisch was een klein wonderdje; je hoefde niks meer bij te vullen. Hoe sommige mensen daarop reageerden toont hoe weinig benul men er van had. "Lijpie", zo werd een vrouwtje genoemd, had ook "stroom" gekregen. Het Gemeentelijk Elektriciteits Bedrijf begreep dat het voor de mensen iets heel vreemds was en stuurde dan ook controleurs langs de nieuwe aansluitingen om te zien of alles goed ging.

Zo kwam er ook een bij Lijpie en vroeg wat zij er van vond en of het haar goed beviel. "Nou merakels hoor" was het enthousiaste antwoord van het vrouwtje, "jollie hewwe 't vledede week annestoke en 't brand nag." Prima dus, geen stroom bijgevuld en toch maar blijven branden.

Bij een ander, waar de monteur vroeg waar zij het lichtpuntje wilde hebben, antwoordde de vrouw des huizes: "nou, niet zo dicht bij de deur hoor, want aars waait-ie alsmaar uit en das vul te lastig."

Water kwam in 1925, voordien dronken de mensen water uit de welput of de regenbak. Sommigen hadden op de welput een pomp staan.

De mensen werden echter verplicht om waterleiding te nemen op grond van volksgezondheid. Waarschijnlijk was de bodem toen al vervuild of zat er te veel zwavel in de veenlaag, waar het grondwater in stond. Nogal wat mensen vonden het maar onzin, die waterleiding, zij vonden hun bronwater goed genoeg.

Maar het elektrisch licht vond iedereen fantastisch. Dat was pas een nuttige verbetering, maar denk niet dat het licht al aan ging als het donker werd, o nee.

Dorus: "Voor dat de lamp aan mocht was daar eerst het schemerurtje. Dan zaten wij met z'n allen gezamenlijk om de tafel en zongen liedjes.

Het enige licht in de kamer kwam dan van de gloed van de potkachel. Als je er aan terug denkt, dan zeg je: dat waren toch heel gezellige uurtjes."

Erg lang brandde de lamp niet, want het gezin ging in die dagen steeds vroeg naar bed.

Veel kilowatturen zullen er niet verstookt zijn, want elektrische apparaten, zoals radio, strijkijzers enz. kwamen pas later aan de beurt.

Het ouderlijke huis aan de Postweg

"Mijn eerste gang naar school herinner ik mij nog heel goed. Die eerste dag op de bewaarschool is voor een kind een hele belevenis en dat staat nog duidelijk in mijn geheugen gegrift. Het was in 1923, de school werd toen door nonnen gerund en het was nog een uiterst eenvoudige bedoening. De naam "bewaarschool" was juist gekozen. Het ging alleen maar om bewaren en het was zoiets als een crèche of peuterschooltje.

Wij kregen een lapje stof dat wij uit elkaar moesten halen; de schering en inslag ontrafelen.

Wat ik op dat schooltje leuk vond was zingen. Daar hield ik echt van. Later op de leerschool was ik goed in taal terwijl rekenen niet zo zeer tot mijn favoriete vakken hoorde, herinner ik mij. Mijn vrienden toen waren Niek Kuys en Henk Revers. Henk is later priester geworden en eigenlijk zou ook ik voor priester gaan studeren, maar dat is later toch veranderd. Ik had thuis een speelgoed-altaartje, compleet met alles wat daarbij hoorde en in het spel droeg ik dan de mis op. Als ik wel priester zou zijn geworden, zou ik bij de Predikheren hebben gewild: prachtige witte gewaden en donderpreken..."

Crisis en oorlog

"Toen mijn schooljaren er op zaten," zo vervolgde Dorus, "was de crisis uitgebroken.

Wij waren hier een gesloten dorpsgemeenschap en we leefden in harmonie met elkaar, maar wij accepteerden feitelijk alles heel gelaten. Pastoor zei wat goed en niet goed was; tenslotte wist hij toch hoe je de hemel kon verdienen, hij had er voor doorgeleerd. Als je nu maar niet opstandig was en je lot geduldig droeg, kwam het wel goed met je.

Ik was al 19 toen ik voor het eerst in de trein stapte, op weg naar de militaire dienst.

Voor mij was dat een gratis avontuur want op eigen initiatief zou ik zo'n reis nooit hebben kunnen maken.

Toen kwam ik er achter dat lang niet iedereen zo gehoorzaam en volgzaam was als wij. De socialisten pikten het niet dat de arbeiders werden uitgebuit; die waren wel opstandig en daar stond ik met bewondering naar te kijken.

Bij ons werkten de meeste arbeiders toen bij de bollenkwekers en daar verdienden zij □ 18,- per week mee. Dan werkten zij in de zomer van 's morgens 6 tot 's avonds 7 uur en in de herfst van licht tot donker; 's zaterdags mochten zij om 4 uur naar huis.

In de winter was er voor de meesten geen werk op de tuin en dan waren zij werkeloos. Dan moesten zij "stempelen" d.w.z. iedere dag een handtekening komen zetten en daarvoor ontvingen de getrouwen dan □ 11,- steun per week.

Ondanks al die armoede verloren die werkmensen kun gevoel voor humor niet en dat hield hun waarschijnlijk op de been.

Zo herinner ik mij een gedichtje op-de-uitbetaaldag, uit die tijd. Dat luidde: "O zaterdag O zaterdag, O schoonste dag der dagen, 's morgens nog geheel platzak, 's avonds kan je 't nauwelijks dragen." Waarmee dan spottend de achttien guldentjes werden bedoeld. Meer van dat soort spottende humor maakte dat zij met hun ellende konden omgaan; het leven werd er een beetje gekruid door. Wij jongeren hadden onze verenigingen en natuurlijk de toneelclub. Dat was een enorme steun voor ons en ook een mooie uitlaatklep, immers in de humor is erg veel getolereerd.

Bedenk, als het winterdag was liepen wij met vier grote jongens werkeloos; geld kwam er dan bij ons niet binnen in de winter. De meeste mensen hadden echter een tuintje waarin aardappelen, groente, erwten en bonen werden geteeld. Daarom hadden zij wel te eten gelukkig, maar voor verlichting, brandstof, kleding schoeisel enz. was er geen koopkracht genoeg.

Mijn vader wilde persé dat ik bij een bollenkweker zou werken, want als je daar eenmaal vast werk gekregen had, was je kostje gekocht, meende hij.

Helaas baalde ik van tuinwerk en toen ik in de winter toch werkeloos was, ging ik met bloemen venten. Dat vond ik prachtig werk; ondanks slecht weer en kou genoot ik van het handelen met mijn klantjes. Daar was ik geknipt voor.

Maar toen het voorjaar werd en het werk op de tuin weer kon beginnen, wilde mijn vader dat ik stopte met mijn bloemenhandeltje en weer naar Valkering ging, voor m'n zes guldentjes per week. Daar immers lag mijn toekomst; vond vader.

Niet dat ik het de man kwalijk kan nemen, hij dacht oprecht dat daarin mijn toekomst veilig zou zijn gesteld.

Intussen begon het zo rond 1938 in Europa te broeien op het politieke front. Hitler werd met de dag brutaler. Weliswaar had Hare Majesteit koningin Wilhelmina zojuist nog een gelukstelegram naar hem gestuurd, t.g.v. zijn verjaardag, maar of die vriendschap lang zou duren...

De regering vertrouwde het blijkbaar niet, want die besloot om de verdedigingswerken maar eens een opknappertje te geven. Bovendien werd bij Bergen een nieuw vliegveld aangelegd. Dat was een heilzame beslissing want dat gaf werk en dus geld voor de arbeiders die daardoor koopkracht kregen. Ook de door de crisis eveneens in armoede geraakte middenstand bloeide daardoor weer op. Eigenlijk is economie niet zo moeilijk zou je zo zeggen. Zorg dat mensen werken en geld verdienen en alles loopt als een trein; als je tenminste kan voorkomen dat het grote geld in de zakken van weinigen terecht komt.

In 1939 is het dan zover, Hitler kan zich niet meer bedwingen en laat de slagboom bij de Poolse grens aan diggelen rijden, waarna zijn troepen het land gaan veroveren.

Ook Nederland wordt zenuwachtig en mobiliseert zijn leger. Ik ben er dan al, maar mijn onderdeel wordt verhuisd naar Den Helder en gelegerd op Fort Erfprins.

Wij kregen de opdracht te verhinderen dat de Duitsers via de Afsluitdijk Noord-Holland binnen zouden komen.

Maar goed voor die Duitsers dat ze dat niet hebben geprobeerd. Wij waren vastbesloten om ze een gevoelig lesje te leren, als zij in hun overmoed daartoe en poging zouden wagen."

Eind goed, Al goed

Dan worstelen wij ons in Limmen gezamenlijk de oorlog door. In die eerste jaren, zeg t/m 1942, gaat het allemaal nog vrij goed en gedragen de Duitsers zich enigszins behoorlijk tegenover de bevolking.

Maar als dan hun legers in Rusland in 1943 verliezen lijden en het Nederlandse volk daar leedvermaak om heeft. Als de Duitsers dan Joden gaan opbrengen en arbeiders als slaven naar Duitsland transporteren om daar in de industrie te werken, wordt de stemming grimmiger.

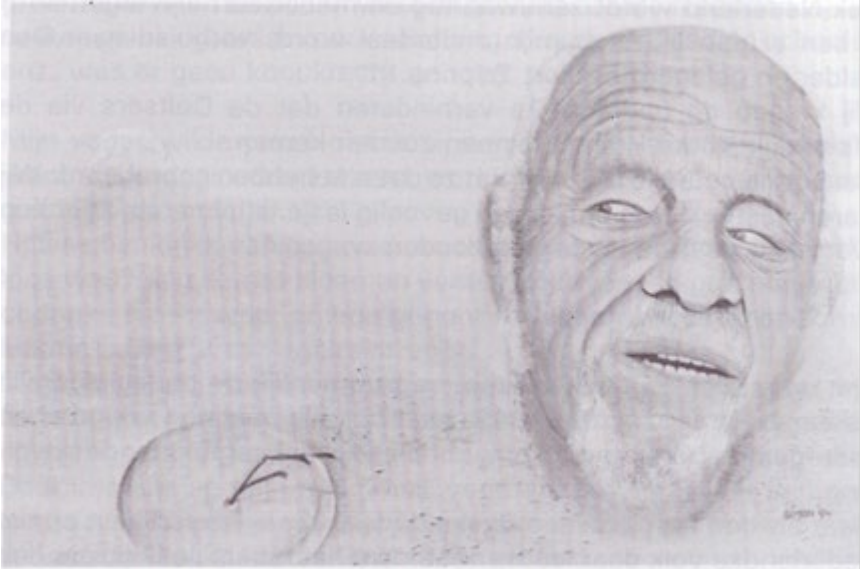
Gaandeweg wordt de toestand slechter en onze voorzieningen, zoals gas en elektrisch verdwijnen weer. Het was een wonder dat de mensen zo gemakkelijk een stap terug konden doen, en hoe groot het improvisatietalent van de mensen was.

"Wij hadden evengoed lol met elkaar en omdat in Limmen iedereen iedereen kende, en er geen "verkeerden" tussen zaten, kon je vrijuit spreken.

Natuurlijk was er gebrek aan van alles, maar omdat de meesten een eigen tuintje hadden, kwam er wel eten op tafel ook al was het veelal wat schraal; je bleef wel in leven.

Na de oorlog ben ik op een fabriek in de Zaan gaan werken als magazijnmeester. Daar ben ik gebleven tot het bedrijf werd opgeheven. Toen verkoos ik de vrijheid en ben als zelfstandig ondernemer mijn eierenhandel begonnen.

Dat was een heerlijke tijd; onder de mensen met mijn handeltje was wat ik altijd had gewild.

"Simon heeft mijn ziel geschilderd"

Terug kijkend op mijn leven kan ik zeggen: het dorp uit mijn jeugd is er niet meer, maar dat mag je ook niet verwachten.

Het leven staat niet stil en over nog eens 70 jaar zal alles weer totaal anders zijn.

Maar als ik alles overzie, kan ik gelukkig wel vaststellen dat ik een mooi leven heb gehad."

Met dank aan Dorus Keijzer.

P.A. van der Steen

DE FIRMA WINDER NA DE OORLOG

Kaalgeplukt, fysiek en emotioneel uitgeput, zoals zovele Nederlanders, zullen de Winders uit de oorlog gekomen zijn. Maar vader Pieter had ze het werken goed aangeleerd en daar was grote behoefte aan. Ze hadden een goed stel handen aan hun lijf en gingen een klusje niet uit de weg. Transport was broodnodig in Nederland en ook de landbouw moest weer op gang gebracht worden. In beide sectoren had de firma een ruime dosis ervaring opgebouwd.

De firma kwam niet bepaald ongeschonden uit de oorlog. Met 'het groentje', de Chevrolet in legerkleuren die de oorlog overleefd had, konden de werkzaamheden alvast hervat worden. Bij Beers lag nog een auto in onderdelen, dus die was ook weer vrij snel paraat. Alles was nog op de bon, maar voor de opbouw van Nederland was vervoer broodnodig. Meindert wist vrij vroeg de hand te leggen op twee nieuwe Diamonds.

De Diamonds zijn de oorsprong van de bedrijfskleuren. Ze waren namelijk rood (ook voor de oorlog al) en dat was toendertijd een unicum in Nederland. De kleur die toen zo opviel is in de loop der jaren gehandhaafd.

In '46 liet Meindert zijn oog vallen op de eerste Scania die in Nederland getoond werd. Hij vertelde dat die er op de Jaarbeurs vrij kaal bijstond. Het Rijk wilde de auto ook nog niet vrijgeven. Ze gaf er nog geen importvergunning voor, omdat er zeer zorgvuldig met de kleine deviezenvoorraad van ons landje omgesprongen moest worden. De auto maakte echter een goede indruk op Meindert. Toen een paar maanden later de "Stad Alkmaar" wel een toewijzing kreeg voor een Scania, maar zij liever bij hun vertrouwde merk bleven, vroegen ze aan Meindert of het niets voor hem was. Meindert toog naar Amsterdam, waar hij de man kende van de verkeersinspectie die over de toewijzingen ging. Die vroeg hem nog of hij wel wist wat de auto kosten moest. Want dat was het voor die tijd enorme bedrag van □ 27.000,-. Meindert ging ermee akkoord. Zo kwam, in 1947, de eerste Scania in Nederland bij Winder te rijden. Het was overigens ook de eerste diesel van Winder. Eind '47, begin '48 werd er een nieuwe Reo aangeschaft, nog steeds op 'de bon'.

Nieuwe tijden, nieuwe mensen

Ook bij Winder diende een nieuwe generatie zich aan. Piet van Gert en Piet van Siem waren rijp om méér dan krullenjongens te worden. Voorlopig was het alleen bijrijden, met de omes achter het stuur. Het zwaarste werk bleef ze in die eerste jaren nog bespaard. Omdat er eigenlijk te kort auto's waren om iedereen te laten rijden, zaten de beide Pieten steeds op het vinkentouw. Wanneer er dan eens gereden mocht worden, was het altijd een strijd wie de eer kreeg. Maar Piet van Gert was eerste bijrijder en Piet van Siem tweede. Dus voor hem was er de minste lol aan. Hij had minder te rijden en meer sjouwwerk.

Siem is in die jaren voor zichzelf begonnen in het ploegen en werd een specialist in het fijnere werk. Het uitploegen van narcissen was een eerste stap, maar hij kon de ploeg zó goed beheersen dat ook het uit- en ook inploegen van narcissen en tulpen geen probleem was. Totdat hij door de modernisering werd ingehaald. Het werken met een paard, zoals hij graag deed, raakte eruit. De plant- en roomachines deden hun intrede.

In 1951 kwam Meindert Out de gelederen versterken, een zoon van Neel Winder en Gerard Out, die er zelf al vanaf '43 de administratie deed. Vaste medewerkers van buiten de familie waren in die jaren o.a.: Kees Cornelissen, Theo Maas, Jaap, Jan en Thijs Metzelaar, Jaap Verver, Kees Olbers, Piet Valkering, en Loek Soonius.

Tussen '55 en '60 kwamen o.a. Henk en Gerard van Gert Winder en Nel van der Eem, Piet Vessies van Marietje Winder en Jan Vessies, die vooral het werk in de garage kwam doen en Corrie Winder van Jan, voor het kantoorwerk.

Het werk lag voornamelijk in de brandstoffen en in de bollen. De bollenexport hernam al weer snel de oude omvang en het rijden naar de havens is lang een grote inkomstenbron geweest. Waarschijnlijk is er ook nog een flink deel werk geweest in het vervoeren van bouwmaterialen. Want het herstel van de oorlogsschade leverde natuurlijk ook het nodige werk. In de voorzomer was er het hooi rijden voor boeren in de omgeving en in de herfst het ploegen bij de tuinders.

Maar het hele jaar rond was de enige variatie dat je in de winter en voorjaar kolen, in de zomer hooi of bollen en in het najaar mest sjouwde.

Een deel van de ploeg, ca. 1958.

V.l.n.r. staand: Jan Zandbergen, Ruud Kraakman, Gerard Winder Gz., Dirk Admiraal, Jan Tervoort, (Meindert Wokke was een bakkie komen doen), Wil van der Steen (uit Heiloo), Jan Winder, André Winder, Gehurkt: Piet Vessies, Piet Winder Jz., Henk Winder Gz., Corrie Winder Jd.

Het loon was niet bijzonder; van overuren en vakantie had de oudere generatie nog nooit gehoord en vrije dagen waren er alleen als er geen werk was. Piet van Gert kon zich nog levendig herinneren dat hij met Piet van Siem bij hoge uitzondering met de personenauto weg mocht. Samen met hun meisjes een dagje uit. Maar er stond nog een wagon eierkolen op het station. Als die een nacht extra bleef staan, zou dat □ 25,- kosten. Dus die moest ingezakt en gelost worden; de jongens hadden afgesproken dat ze dat in de vroege ochtend zouden doen, voordat het zonnetje te veel pikte. En het werd een stralende dag. Die ze voor het grootste deel in een donkere bioscoop doorbrachten. Want eierkolen zijn geperst van kolenstof en dat laat makkelijk los; het is erg teer-houdend en brandt de huid. Met het zonnetje erop wordt het helemaal erg.

Piet verschoot ervan toen hij zichzelf in de spiegel zag. Het was net een tomaat die op zijn kraag stond.

Op de foto: De kolenauto, ca. 1952.
V.l.n.r. Piet en Corrie, kinderen van André,
Piet Baltus, André Winder en Meindert Out.

Rond 1956 was het stoken op olie en gas in opkomst. De brandstofhandel is toen overgedaan aan G.P. Groot. Ze waren het vuil en het zware sjuwwerk kwijt en daar waren de meesten niet erg rouwig om. Later is er nog wel een periode ('66-'70) met huisbrandolie gereden voor de Esso.

Om winterdag niet met lege handen te zitten, stapten ze in het 'kabelploegen': twee traktoren met lieren die een kantelploeg voortrokken. De grond wordt daardoor niet zo in elkaar gereden als met een ploeg achter de trekker. Het ploegen is tot ca. 1965 doorgegaan.

Het bollenrijden

Het bollenrijden kun je onderscheiden in twee varianten: de vrachten van producent naar exporteur en de vrachten van exporteur naar de haven.

Het bollenrijden van producent naar exporteur is gaandeweg steeds meer het domein geworden van Piet van Gert. Hijzelf is er kort over: vroeger had je wel 30, 35 klantjes op de auto, tegenwoordig heb je er hoogstens 15. Maar je hebt wel twee keer zoveel vracht. Tekenend voor de schaalvergroting door de jaren heen. In zijn lange loopbaan heeft Piet 5 auto's versleten (niet in de zin van afgejakkerd, hoor). Dat waren dan de 'echte', bollenwagens, met een gesloten huif. Daarvan waren de bekendste wel de 'latten'wagens: met een huif van smalle latjes.

Wat het meest veranderd is in die jaren, is de beladingstechniek. De zware manden en de wankele gaasbakken zijn vrij algemeen vervangen door zgn. curvers, kunststof bakken. Hefwagentjes in de auto en liftjes in de schuren verminderden het tilwerk aanmerkelijk sinds de 70-er jaren. Daarna zijn de auto's met laadkleppen gekomen en werd het helemaal 'een fluitje van een cent'. Ook de rest van de uitrusting van de vrachtauto's is niet meer te vergelijken met vroeger. Toen moest je met één achteruitkijkspiegel werken en als het gevroren had moest je een kaars voor het raam zetten, want cabineverwarming was er niet. Tegenwoordig wordt niet alleen de vracht, maar ook de chauffeur gekoeld of verwarmd, al naar gelang wat nodig is.

In de zomermaanden reden ze de bollen voor de export naar de havens. De kisten waren nog even zwaar als in de 20-er jaren, 100 kg. Bij de bollenschuren werden de kisten door het personeel op de auto gezet. Maar in die 'hooitijd' was er meestal maar één man op de auto en in de havens moest die maar zien hoe hij zich redde. Ze moesten de kisten zelf op een pallet zetten. Dus elke kist moest van de stapel gekanteld worden en over planken naar beneden gemanoeuvreed worden. Maar het leverde goed op; □ 35, voor een ton vracht is een prijs waar nu alleen nog maar van gedroomd kan worden.

De opkomst van containers maakte het werk heel anders. Daar heeft Winder weinig mee te maken gehad.

Het prille begin hebben ze nog wel meegemaakt. P. de Jager uit Heiloo had nl. vooral pakket-verzendingen voor particulieren, niet de bulk leveringen aan broeiers. Min of meer noodgedwongen begon hij met kleine, houten containers die bij het bedrijf gevuld werden. Daarvan gingen er 3 op een vrachtwagen, die in de haven met een heftruck gelost werden.

Wat het werk ook nogal bezwaarde waren de wachttijden bij het Noordzeekanaal. Velser- en Coentunnel bestonden nog niet en al het verkeer moest met het pontveer overgezet worden. Dat betekende lange files en lange wachttijden. Soms was dat heel gezellig, maar het ging ten koste van je vrije tijd, want de vracht was aangenomen. En als het niet uit de breedte kon, dan moest het maar uit de lengte. Van de dagen, wel te verstaan. Er werd niet gekeken naar de uren die er soms gemaakt werden. Het weekloon bleef hetzelfde. Ome Meindert had één groot nadeel: hij was niet getrouwd en had dus geen ervaring met een vrouw of gezin die 's avonds op je zit te wachten. Het werk ging vóór. Toen Piet eens aan het eind van zijn latijn nog een rit moest doen, kreeg Dos te horen dat ze dan maar mee moest rijden om hem wakker te houden. Voor de vrouwen was het ook lang niet altijd een pretje; je moest maar zien wanneer je kerel weer thuis kwam.

Maar na die drukke tijd kon er dan wel een bonus vanaf; al was dat soms nog weinig nu ze erop terug kijken en bedenken wat ze ervoor hebben moeten doen. Ook met Sinterklaas of Kerst kon er een extraatje van af. Er werd dan geen onderscheid gemaakt tussen aandeelhouders en werknemers. Er werd gekeken naar de geleverde prestatie en werken deden ze allemaal even hard.

Winder in het zware werk

In '53 gaf de watersnoodramp in Zeeland een hoop werk. Het Deltaplan en andere infra-structurele werken in de weg- en waterbouw beloofden een hoop werk voor degene die er op tijd bij was. Een gezegde toendertijd: "Geef ons heden ons dagelijks brood. En elk jaar een watersnood".

Op een beurs liepen de mannen tegen een raar model trailer aan van de firma Nooteboom. Een lage laadvloer, uitklapbare achterwielen, speciaal voor zwaar vervoer, wel 25 ton...

Hoe meer erover gepraat werd, hoe meer mogelijkheden ze er voor zagen.

De eerste klant was de firma Glorie uit Limmen. Ze hadden een heikar die nogal eens verplaatst moest worden. Dat gebeurde op een gewone, hoge trailer. Met die dieplader ging dat stukken makkelijker. Het verplaatsen van draglines, bulldozers, etc. voor het zware grondwerk werd al snel een vaste tak van de activiteiten. Maar ook voor machines en grote fabrieksonderdelen draaiden ze hun hand niet om. Winder was dan ook de enige boven het Noordzee-kanaal met een dieplader, dus iedereen in de omtrek kwam bij hun terecht. Gert was de eerste die met de dieplader reed, maar de jongens waren er als de kippen bij om de kunst af te kijken. Al snel gingen ze alleen op pad. In '55 werd het de vaste wagen van Piet van Siem. Er was zoveel werk voor, dat er al snel een tweede chauffeur bij werd gezet, Loek Soonius. Kort daarop werd de tweede dieplader al gekocht. Dat het werken met het zware materiaal niet van gevaar ontbloomt is, hebben beide chauffeurs aan de lijve moeten ondervinden, Loek nog even erger dan Piet.

De eerste trekker die voor de dieplader stond was een Diamond. Dat was een korte auto, met een lage cabine. Dat kwam heel goed uit voor het transport van hei-installaties en draglines. Maar die auto reed op benzine en dat begon steeds duurder te worden. Daarop schafte de firma zich de eerste zware Daf's aan, dieseltrekkers.

Het leek heel wat, toendertijd; maar met 200 PK kreeg je een combinatie die meer dan 40 ton kon wegen nauwelijks heuvelop. Tegenwoordig rijden ze met het dubbele voor dat gewicht. Het materiaal dat ze vervoerden werd echter steeds zwaarder. Toen werd de eerste aanhangwagen-dieplader gekocht van Nooteboom. Die werd achter een gewone wagen, de Henschel, gehangen. Een bijkomend voordeel was dat de combinatie langer werd, waardoor de giek van draglines, die ook steeds langer werden, niet meer zo ver uitstaken. Daarna werd er in '68 een Goldhofer gekocht, een aanhangwagen die voor en achter bestuurbare wielen had. Daar kon 60 ton op. In '69 kwam er nog een zware trekker van F.T.F. bij.

De Henschel met dieplader en zware dragline.
U ziet dat de lengte vrij behoorlijk kan zijn.

Het begin van het hijswerk

De eerste kraan ontstond eigenlijk bij toeval. Hoewel, het zoeken naar je eigen gemak én dat van de klant kun je eigenlijk geen toeval noemen, maar een goede bedrijfstraditie. Het besef begon door te breken dat het tillen, sjouwen en slepen door mankracht niet langer kon. De Diamond had afgedaan als trekker voor de dieplader en stond er eigenlijk een beetje verloren bij. Van de lierinstallatie die op de nieuwe Daf's zou dienen was de hijsmast afgehaald omdat die niet nodig was. Meindert Out heeft toen die mast als giek op de Diamond geplaatst en met enig kunst- en vliegwerk had hij een kraanwagen. Die kon goed gebruikt worden om zwaar materiaal bij de garage te verplaatsen en om af en toe een auto met pech te verslepen.

Maar bij de klanten waren er wel vaker hijsklussen, dus eigenlijk diende zich een markt aan.

Zo heeft Meindert met die kraan een winter lang buizen versleept voor de waterleiding naar de Kennemerduinen. Dat was voor een tientje in het uur; in ieder geval kostten hij en de auto geen geld. Van en naar huis moest hij maar op de brommer, want met de auto heen en weer was te duur.

Het eerste kraantje op het erf aan de Hogeweg naast Henk, nu het parkeerplein van de dansschool.

De Daf's werden al snel voorzien van eenzelfde hijsinrichting, die ze op de auto mee konden nemen. De Diamond was maar heel simpel, eigenlijk een takelwagen, dus kwamen de beperkingen al snel in zicht. Toen werd er besloten een Reo aan te schaffen. Een dumpkraanwagen van het Amerikaanse leger. Die had een hydraulische arm en kon zwenken, wat natuurlijk wel een voordeel was. Met de nodige inventiviteit en de motor van een ruitenwisser werd er door Piet Vessies en Meindert Out een afstandsbediening op gemaakt. Want de motor, die het hijsmechanisme aandreef, kon alleen bediend worden vanuit de bestuurders cabine. Deed de kraan dan even niets, dan stond de motor veel toeren en kabaal te maken voor weinig wol. Omdat er één man mee werkte, zou die genoodzaakt zijn om voortdurend heen en weer te klauteren.

Zo konden de mannen van Winder de nodige klussen aanpakken en al doende deed men een hoop ervaring op. Uiteraard deden ze zo ook contacten met klanten op.

Het verhuizen van bouwlichten voor Intervam in het Alkmaarse Hoefplan opende de mogelijkheid om meer hijswerk aan te nemen op die bouw. Dat zou een jaar werk opleveren. Het Reo'tje was daarvoor niet geschikt, maar ze speelden bluf en zeiden dat ze al bezig waren met een nieuwe. Toen heeft de firma zich in '65 aan een Bantamkraan gewaagd. Het was een kraan met een vakwerkgiek. In die capaciteit bestonden er toen nog geen hydraulische kranen. Bovendien kan je met een vakwerkgiek meer gewicht verplaatsen dan met een hydraulische kraan omdat de giek zelf lichter is.

Op een gegeven moment kregen ze te horen dat ze ook wel aan de slag konden met het plaatsen en verplaatsen van bouwkransen van dezelfde firma op andere locaties. De Bantam zat daarbij al snel aan zijn maximale capaciteit. Bovendien liep hij op benzine en had nog massieve assen, zonder vering. Het was geen pretje om er mee rond te rijden, dus hij werd vaak per dieplader naar een andere klus gebracht.

Daarom is toen de Lorain aangeschaft. Die kon 30 ton hebben. Maar hij was wel moeilijker te bedienen. Het was armen- en benenwerk. Een goede leerschool voor tal van opvolgers, toen Winder meer en meer kranen had rijden. Want dat werden allemaal hydraulische kranen, dus met uitschuifbare gieken. Die waren stukken gemakkelijker te verplaatsen en meer multifunctioneel, omdat je met de giek lengte en belasting meer kon spelen.

Het kleine hijswerk bij een boorlocatie in Groet opende de mogelijkheid om, met gehuurde kranen, de verhuizing van een complete boortoren van Amoco aan te nemen. De eerste verhuizing was van Warmenhuizen naar Limmen, toen er in '68 bij Arie Groot aan de Oosterzijweg werd geboord.

En dat was de voet over de drempel van een mooie markt. De Amoco en ook de Nederlandse Aardolie Maatschappij zijn jarenlang een klant gebleven. De belangrijkste eis was dat ze altijd klaar zouden staan als ze werden geroepen.

Boormaterieel werd over heel Europa vervoerd, bij nacht en ontij en langs vaak onmogelijke wegen.

Dat betekende dat de chauffeur vaak meerdere dagen van huis was. Een goede reden om een trekker met slaapcabine aan te schaffen.

Wisseling van de wacht

Ondertussen begon de tweede lichting Winders aardig op leeftijd te komen. Meindert besloot zich terug te trekken als directeur in 1973. Maar Meindert is nog heel lang, tot vlak voor zijn dood in 1994, betrokken gebleven bij de dagelijkse werkzaamheden.

De verschillende neven werden voorzien van een klinkende titel in de organisatiestructuur en wat aandelen in de zaak. In de praktijk had het weinig om het lijf; het was eigenlijk meer een betaling in nature. Maar deze derde lichting, doorgewinterde krachten als zij waren, voelde zich niet echt geroepen om zijn lasten over te nemen. Enerzijds was door de oorlog hun opleiding vrij gebrekkig en dat hebben ze eigenlijk aldoor als een handicap ervaren. Anderszijds, er waren onderhand heel wat Winders werkzaam in de zaak. En om al die koppen in dezelfde zak te krijgen achtte men een te zware taak voor een familielid. En er was een frisse wind nodig. Want een lijst uit die tijd laat zien dat er nauwelijks een tiende werd gereden van wat tegenwoordig gebruikelijk is. Winterdag stond het werk op een laag pitje en iedereen besepte wel dat je dat niet lang kon volhouden. Er werd dus een externe man aangetrokken om de zaak te runnen. Dat werd Henk Dekker in 1973. Deze werd in 1977 opgevolgd door Henk Kiebert.

Een nieuwe behuizing

In '77/'78 werd het duidelijk dat de firma te krap in haar jasje stak. Van Meindert Wokke, die stopte met z'n bedrijf konden ze de grond overnemen. Voor de oude loodsen waren ook gegadigden, dus de zaak was redelijk voor elkaar. Voor de nieuwbouw konden ze hun voordeel doen met de spanten van een oude patat-fabriek. Die had de goede afmetingen en ze konden er goedkoop aankomen. De toenmalige eigenaar kon er niets mee beginnen omdat hij er geen bouwvergunning voor kreeg. Begin '79 ging men dus over naar een nieuw pand. Er was een ruim plein bij. Zo ruim, dat ze zich afvroegen of het wagenpark dat ooit zou kunnen vullen.

De tijd zou leren dat de ruimte maar al te snel gevuld wordt. Maar in 1980 kwam er een economische crisis. Er werd een bestedingsbeperking afgekondigd bij de overheid. Dat betekende heel wat minder grote werken en heel wat meer concurrentie. Daarbij kwamen nog een paar strenge winters waarin er weinig gedaan kon worden. Toen werd wel duidelijk dat Winder sterk van één bepaald soort markt afhankelijk was. Om die afhankelijkheid te verminderen werd de toenmalige directie geadviseerd om zich op een heel ander produkt te storten.

De 'periode van de droogmolens'

De bedoeling was op zich niet slecht, maar er waren wat inschattingfouten en de onvermijdelijke aanloopproblemen. Er moest geïnvesteerd worden in apparatuur. De toeleverancier van de plastic onderdelen ging failliet. Toen ging de firma dat ook in eigen beheer doen, tegen de nodige kosten. De afzet werd gezocht in de Verenigde Staten; dat is ook niet zó dichtbij dat je regelmatig contact kunt hebben met de afnemers. De kwaliteit van de eerste leveringen was niet je dàt, maar die werden dan nog direct betaald. Latere leveringen gingen moeizaam; de geleverde machines functioneerden niet optimaal, waardoor veel met de hand gedaan moest worden. Het gevolg hiervan was dat de afnemers hun spullen niet op tijd kregen en hierdoor niet meer de afgesproken prijs wilden betalen. Daardoor gingen de producten noodgedwongen voor dumprijzen van de hand.

Ondanks de grote inzet van alle medewerkers kwam men steeds meer tot de conclusie dat het niet haalbaar was. Daarnaast moesten al die aanloopkosten moeten gefinancierd worden uit de vervoerspoot, die al moeilijk genoeg liep. Ondanks het aantrekken van de binnenlandse economie gaf dit een te grote druk op de middelen, waardoor de firma uiteindelijk het moede hoofd in de schoot moest leggen en faillissement moest aanvragen met als gevolg dat 50 medewerkers op straat zouden komen te staan.

Nadat met behulp van externe kennis was uitgezocht dat de vervoerspoot nog steeds een goede kans van bestaan zou hebben werd door de 13 Winders besloten de zaak opnieuw van de grond te trekken. Gezocht en gevonden werd een beleggingsmaatschappij die genegen was geld in de zaak te steken.

Daarbij was een voorwaarde dat ook de 13 Winders een deel van het te investeren bedrag zouden ophoesten.

Daarna kon de oude firma Winder, met een nieuwe stuurman, Meindert, een van de jongere zonen van Gert, en een doorgewinterde bemanning op 31 juni 1985 van start gaan onder de nieuwe naam Winder Limmen B.V.

Uitbreidingen elders in het land

Met een firma van Ammers waren er regelmatige contacten omdat hij werk aan ze uitbesteedde, vooral de omvangrijke vrachten. Maar Scania's zijn zuinige auto's en van Ammers reed met Bedfords die 'één op een emmer' liepen. Dus konden ze wel vaker voor hem rijden. Van lieverlee leer je dus ook de klanten kennen. Van Ammers had Crawford (roldeuren) als klant. Die leek voor Winder heel interessant en zij konden er ook organisatorisch veel voor betekenen. Dus toen de gelegenheid er was is van Ammers overgenomen. Later is van Ammers weer op eigen gelegenheid verdergegaan, maar Crawford bleef.

Meindert Out ging in 1974 van de auto af om te helpen met de planning en de papierwinkel. Ome Jan kon het niet meer alleen af. Ook Piet van Siem zag op een gegeven moment wel in dat hij niet tot het eind van zijn dagen op de auto wilde zitten. Nieuwe klanten werven in verafgelegen streken, dat leek hem wel wat. Hij heeft het eerst in Den Helder geprobeerd. Daar hadden ze mogelijkheden door hun binding met de offshore. Maar dat ging niet zo makkelijk, omdat er veel engels werd gesproken. Toen deed in '78 de gelegenheid zich voor om de firma van Koningsbrugge over te nemen. Daaruit is de huidige vestiging voort gekomen.

Er is ook een poging gedaan om een vestiging op te zetten op Schiphol. Maar omdat die vestiging opstartte met een strop om de nek (een schuldenlast op de boedel en de concurrent naast de deur) is dat na een jaartje opgegeven.

In maart '77 was Piet echter al in Hoorn begonnen. Winder had daar in de 60-er jaren een heel goede naam en een grote omzet. In die tijd konden de mensen alleen bij Winder terecht. Maar Winder rekende van huis, tot huis.

Dat werd te duur toen er meer bedrijven met diepladers en kranen aan de slag gingen. Eerst huurden ze een kantoor bij een ander bedrijf, dat bovendien wat diensten verleende. En Piet ging pionieren; daarvoor had hij wat oud materiaal en wat gulden meegekregen. Al gauw moest hij er personeel bijnemen. In '78 werden ze al te groot en zaten in de weg. Begin '79 hebben ze een nieuw bedrijf gebouwd op het industrieterrein Hoorn '80. Meindert van Gerrit kwam de gelederen versterken.

In 1980 is een poging gedaan om, door een overname, een vestiging op te zetten op Schiphol. Daarmee zou een nieuwe tak van activiteit, naast de bouwmarkt, ontwikkeld kunnen worden. Maar omdat die vestiging opstartte met een strop om de nek (een schuldenlast en de concurrent naast de deur) is dat na ruim 2 jaar opgegeven.

In die periode waren er ook regelmatig contacten met het transportbedrijf van Ammers. Winder voerde daarvoor retourvrachten uit; iets waarin van Ammers sterker was dan Winder. Door zwaardere concurrentie op zijn marktgebied besloot van Ammers in 1981 zijn bedrijf aan Winder te verkopen. De naam bleef daarbij gehandhaafd, met als vestigingsplaats West-Graftdijk.

Van Ammers had Crawford (roldeuren) als klant en dat was voor Winder heel interessant gezien de snelle groei van het laatste bedrijf waarbij de vraag naar efficiënt vervoer steeds sterker werd. Deze veranderingen veroorzaakten dat de standplaats van het wagenpark van van Ammers en de coördinatie steeds meer vanuit Limmen plaatvond, waardoor de vestiging in West-Graftdijk overbodig werd. Dat was voor dhr. van Ammers aanleiding weer een transportbedrijf voor zichzelf te beginnen. In 1985 zijn de bedrijven Winder en van Ammers samengevoegd en verder gegaan onder de nieuwe naam Winder Limmen BV.

Om de activiteiten van het buitengewone transport een bredere basis te geven werd in 1993 het bedrijf Teletrans in Emmen overgenomen. Het had zich in korte tijd gespecialiseerd op deze markt, maar was in financiële moeilijkheden geraakt. Door de relatief grote afstand tussen Limmen en Emmen en een onoverkomelijk cultuurverschil zijn de activiteiten in Emmen in 1994 noodgedwongen weer stopgezet en zijn materiaal, medewerkers en klanten overgedaan aan collega Kramer in Schonebeek.

Winder Hoorn BV.

Toen het in Limmen slechter ging stond natuurlijk Hoorn ook in de tocht. Maar ze hielden vol. In november '81 kwam er redding. Calpam-gas, het latere Primagaz, wilde een depot vestigen in Hoorn en trok bij hun in. Bovendien kon een deel van de hal verhuurd worden aan een beginnend bedrijf. En zo zijn ze de slechte tijden doorgekomen.

In '85 is Meindert Out in de plaats van Meindert van Gerrit gekomen. Een belangrijke klant die binnenkwam was Ursem: nood- en utiliteitsgebouwen die over het hele land neergezet moesten worden. Maar ook het vervoer naar Frankrijk van vakantiehuisjes in bouwpakketten die Ursem voor Deurwaarder bouwde.

Aan het eind van de jaren '80 wilde hun onderhuurder in Hoorn het hele pand wel voor zichzelf hebben. Maar zij wilden er niet weg. Dus ging de andere onderneming weg, in december '89; ze hebben de tent schoongemaakt en konden hem direct in gebruik nemen. Want in '90 haalden ze Stago binnen, een kabelgotenfabriek. Daar namen ze het transport van over. Pels en Joosten, een glasfabriek, was er ook aan toe en daarvan hebben ze een deel van het transport overgenomen. Beide bedrijven zaten vrijwel naast de deur, dus is het iets gemakkelijker om goede contacten op te bouwen. Dat waren mooie binnenkomertjes. Dus in de laatste jaren is ook daar een heel mooi bedrijf opgebouwd. En de Winders waren toen weer op hunzelf, dus dat was dubbel mooi.

Het vernieuwde Winder

Want na een aantal jaren werd de drang bij de Winders om er weer een echt familiebedrijf van te maken steeds sterker. Er kon met de beleggingsmaatschappij overeenstemming worden bereikt dat de 13 neven de aandelen terug konden kopen. Halverwege het jaar 1990 was het bedrijf weer een familie-bedrijf.

Het bedrijf groeide gestaag en door het voeren van een hoge kwaliteit kwamen er kansen die goed benut werden. Daardoor koos de Nederlandse Aardolie Maatschappij Winder weer als vaste vervoerder voor de regio's Noord en West-Nederland. Dat was Winder in 1986 kwijtgeraakt.

Met gedeelde kennis werd er een heel nieuw transport systeem opgezet voor Crawford Industrieuren uit Heerhugowaard. Daarvoor rijden nu dagelijks 10 trailercombinaties door heel Europa. Direct van de fabriek naar de klant op het juiste moment en schade-vrij. Dat was de behoefte en dus de winst die Winder wist te realiseren voor haar klant.

Een karakteristiek beeld aan de Rijksweg; hoelang nog?

Door de steeds sterker wordende concurrentie en strenger wordende milieu-eisen werd begin jaren '90 gekozen voor een sterke specialisatie van het vervoer. Met de inventiviteit die de Winders zich vroeger al aangeleerd hadden, werden voor de bovengenoemde klanten aangepaste opleggers bedacht, specifiek toegesneden op het vervoer van hún spullen.

Winder BV. stelde zich tot taak het behalen van een kwaliteitscertificaat (ISO 9002) en te beantwoorden aan milieuvoorschriften (Paragraaf 5577). Daardoor kan de opdrachtgever rekenen op een constante kwaliteit van het vervoer en op beheersing van de afvalstoffen,

wat hede ten dage steeds meer meespeelt bij het naar binnen halen van grotere opdrachtgevers.

De toekomst: Winder niet-Limmen BV.?

In maart '94 zijn Piet van Gerrit, Piet van Siem en Meindert Out na een knal-fuif de VUT ingegaan. Intussen zijn ook Henk en Gerard hun gevolgd. Maar de derde lichting kan nog geruime tijd mee. Bovendien maakt de vierde lichting zich op om het werk over te nemen. Al werd en wordt het betreurd dat de oudsten er niet in zijn geslaagd de naam 'Pieter' door de generaties voort te laten leven, de opvolging is evengoed verzekerd.

Voor wat betreft de vestigingsplaats is dat minder zeker. Het bedrijf ziet zich geconfronteerd met steeds strengere milieu- en geluidseisen wat in de toekomst onherroepelijk gaat leiden tot problemen met het verkrijgen van de benodigde vergunningen. Mede door politieke druk van zowel provinciale als gemeentelijke kant om bedrijven als Winder te verplaatsen naar daarvoor bestemde bedrijvenparken is de familie aan het denken gezet. Het toekomstige bedrijvenpark van Limmen zal niet de mogelijkheden bieden die een bedrijf als Winder nodig heeft. Daarom wordt er gekeken naar locaties waar aansluiting op de ruimere infrastructuur tot de mogelijkheden behoort. Tijdens het schrijven van dit stukje historie onderhandelt het bedrijf met de gemeente Alkmaar over een eventuele vestiging op het bedrijvenpark van de Boekelemeer. Mocht dat doorgaan, dan zal Winder na meer dan 100 jaar het dorp Limmen met weemoed verlaten. Zeker is wel dat, mocht het bedrijf verplaatst worden naar elders, de naam "Winder Limmen" niet zal veranderen.

Kees Droog

Met mijn dank voor de prettige samenwerking met familieleden en directie, die langs deze weg hun erkentelijkheid willen laten blijken voor de registratie van de geschiedenis van het bedrijf.

VERSLAG VAN DE ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP

Rijksweg-de Krocht (tegenover Texaco)

Bij het grote proefonderzoek in 1995 kwam een groot nederzettingsterrein met boerderijen uit de 8e t/m 14e eeuw aan het licht. In 1996 is het onderzoek door de Universiteit van Amsterdam (het Instituut voor Pre- en Protohistorie, I.P.P.), in samenwerking met de archeologische werkgroep voortgezet. Er werd nu naast de lange zoekseuven ook een bredere werkput gegraven.

Hierbij werden enkele plattegronden van boerderijen uit de 8e t/m 14e eeuw blootgelegd tezamen met de bijbehorende waterputten. Grote verrassing was een graf uit ca. 700. De persoon lag op de rug, met de armen gekruist op de borst en de benen opgetrokken naar links. Daarmee vertoonde het een grote gelijkenis met de houding in het graf dat in 1992 door onze werkgroep aan de Zuidkerkelaan is opgegraven. Verder waren er bij dit graf veel grafgiften; op de buik was een dolk gelegd en bij de knieën lagen 2 nog niet herkenbare voorwerpen van ijzer.

Spectaculair was de vondst van 7 zilveren muntjes die links en rechts van het hoofd, op de borst en op het bekken werden gevonden. Het Penning-kabinet in Leiden heeft ze gedetermineerd. 6 Muntjes zijn angelsaksisch (uit Groot-Britannië, dus) van ca. 700 en allen voorzien van rune-tekens. Het andere muntje is van friese makelij, ca. 700/720. Deze vondst onderstreept de hand-delscontacten van de Friezen, ook met het Angel-saksische gebied.

Beide skeletten zijn verder onderzocht aan de Universiteit. Het skelet dat in 1992 aan de Zuidkerkelaan werd gevonden was een vrouw van ca. 1,67 m lang en een leeftijd van 40 tot 45 jaar. Het skelet dat aan de Rijksweg is gevonden was van een man, van een leeftijd van 20-25 jaar. Verdere bijzonderheden van het laatste skelet: enkele gebroken, maar herstelde ribben, een ontsteking aan de knieholte, eveneens genezen en de persoon was op een leeftijd van 3/4 jaar ondervoed of had een chronische ziekte.

De vondst van de 2 skeletten uit ca. 700 (de Merovingische periode) is heel bijzonder omdat het de enige graven zijn uit deze periode in heel Noord-Holland.

Tevens werd één van de middeleeuwse waterputten onderzocht op zaden en stuifmeelresten. De verrassing was groot toen bleek dat het stuifmeel en de zaden afkomstig waren van zoutminnende planten als zeekraal, lamsoor e.d.; planten die je tegenwoordig bv. in 'de Slufter' op Texel kan tegenkomen. De oorsprong van de put is vastgesteld op de 12e eeuw. Er moet toen dus een open zeegat zijn geweest die het westelijke poldergebied in een kweldergebied veranderde! Uit deze tijd, tussen 1162 en 1334 zijn er 11 historische vermeldingen zware stormvloeden in Noord-Holland bekend. Dit roept vragen op over het functioneren van de vroegste dijken van Kennemerland, waaronder de Limmer Zandijk en de Limmerdam! De geologie van dit deel van het kustgebied moet voor deze periode worden herzien.

Bij het onderzoek bleken de vroeg- en laat middeleeuwse sporen door het zeewater (aan de rand van de strandwal) sterk verspoeld te zijn. Ook dit is een aanwijzing dat het zeewater in de late middeleeuwen flink te keer is gegaan!

Het skelet dat in 1996 is opgegraven door de universiteit van Amsterdam. Het lemmet van een mes is te zien en een gesp, vermaakt van een riem.

Schoollaan

Het skelet dat in 1996 is opgegraven ten zuiden van de N-H kerk. Opvallend is de overeenkomst in de houding.

Waarschijnlijk was dit de gangbare begraafwijze.

koekoek' met sporen uit de 7e t/m 16e eeuw. Maar het terrein kan als verloren worden beschouwd i.v.m. het egaliseren t.b.v. de bollenteelt. Het andere recent gevonden nederzettingsterrein aan de Westerweg ligt verder naar het noorden en is ook in gebruik als bollenland. De bewoningssporen (9e/14e eeuw) zijn waarschijnlijk nog in goede staat omdat er maar ondiep is geploegd.

Ten Noorden van de oude NH-kerk aan de Zuidkerkelaan werden bewoningssporen uit de vroege en late middeleeuwen aangetroffen (ca. 8e t/m 14e eeuw). Door herhaalde malen diepspitten (handmatig in de vorm van kleine moesbedden) zijn deze sporen echter verloren gegaan.

Westerweg

Naar aanleiding van de resultaten bij de opgravingen aan de Rijksweg - de krocht, wordt nu de westzijde systematisch onderzocht naar bewoningssporen. Niet zonder resultaat. Tot nu toe werden opnieuw twee grote nederzettingsterreinen gevonden. Eén is gelegen direct ten noorden van het park 'de

In 1997 zal verder worden gespeurd naar nederzettingsterreinen m.b.v. grondboringen.

Steeds duidelijker geeft de verspreiding van de bewoning het beeld te zien van een grote dorpskern in de vroege en late middeleeuwen (7e/10e en 11e/14e eeuw) rond de Zuidkerkelaan, waar de gezaghebbende personen en handwerkslieden woonden.

De boerderijen lagen verspreid aan de westkant van de strandwal (Uitgeesterweg en Westerweg) en vanaf de 10e eeuw ook aan de oostkant (Oosterzij en Dusseldorperweg), waar zich drie kleine dorpjes ontwikkelden met handwerkslieden, vissers en handelaren: de Laan, d.i. hoek Visweg en Oosterzijweg; Dusseldorp en Zuideinde aan de Uitgeesterweg.

De plaatsing van de boerderijen op de rand van de strandwal was gunstig voor het gemengde bedrijf: aan de ene kant van de boerderij de hoger gelegen akkerbouwgronden en aan de andere kant de lager gelegen weilanden voor het vee en verderop de hooilanden.

Uitgeesterweg

Op aanwijzingen van de Archeologische Werkgroep heeft het I.P.P. ook nog gegraven aan de zuidpunt van de strandwal, oostzijde van de Uitgeesterweg.

Hier werden bewoningssporen uit de inheems-romeinse periode (1e/2e eeuw) en de late middeleeuwen (13e/14e eeuw) aangetroffen. Meer dan slootpatronen en greppeltjes waren er niet. Het centrum van bewoning ligt aan de westzijde van de Uitgeesterweg.

Vermelding verdient wel de begraving van een kalfje uit de 1e/2e eeuw.

Oosterzijweg

In een bouwput nabij de hoek Visweg/Oosterzijweg werden huissporen aangetroffen uit de 14e eeuw. Deze oude bewoning sluit aan bij sporen uit de periode van de 10e tot de 16e eeuw die eerder werden gevonden in een bouwput op enkel tientallen meters ten zuiden daarvan aan de Oosterzijweg in de buurtschap Laan; de voormalige boerderij Swart.

Kerkweg

In bouwputten aan de Kerkweg is een akkerlaag geconstateerd uit de inheems-romeinse periode (1e/3e eeuw). Deze sluit vermoedelijk aan bij de Romeinse nederzetting die onder de tennisbanen ligt, meer naar het zuiden.

Mark van Raaij

Foto's 1 en 3: Jan de Rooij

DE ACTIVITEITEN VAN "OUD LIMMEN" IN 1996

- Januari: Zoals gebruikelijk hield de stichting Oud Limmen in deze maand haar donateursavond. Het thema was dit jaar gebaseerd op "Kunst of Kitch". Eenieder kon zijn of haar zilveren kleinoden tonen aan de heer Bos, kunsthistoricus en conservator van museum Kranenburgh in Bergen. Deze deelde het publiek de wetenswaardigheden mede over verschillende voorwerpen en wist het toegestroomde publiek zeer aangenaam te onderhouden.
- Februari: Het 10e jaarboekje alweer. Het jubileumjasje maakte zo'n goede indruk dat het bestuur toestemming heeft gegeven aan de historische werkgroep om er voortaan 'gekleurd op te staan'.
- Mei: In het kader van het 25-jarig bestaan van "de Cameren" heeft onze medewerker, de heer C. Beentjes een prachtige foto tentoonstelling opgezet met foto's uit en over het oude "St.Maria-Oord".
- Juni: De Anjer collecte voor het Prins Bernhard Fonds werd zoals gebruikelijk uitgevoerd door het bestuur van "Oud Limmen" en verschillende vrijwilligers. De Limmer bevolking schonk weer gul, wat ten dele direct ten goede komt aan het werk van de stichting.
- Juli: De jaarmarkt was voor "Oud Limmen" een doorslaand succes. Het raadselspel was oorzaak van veel animatie. In het kader van "Kent u uw dorp" was er dit keer gekozen voor straatbeelden. Enkele bedrieglijke opnames konden velen niet misleiden. Uit de goede antwoorden werden vijf winnaars geloot die een waardebond ontvingen en het Oud Limmen bundeltje "Bijdragen aan de Limmer Toren"
- Overleg: We blijven rekenen op de gemeente voor een plek voor het Bloembollenmuseum, waar een Oudheidskamer dan mooi bij aan kan sluiten. Je moet het huissie bij het schuurtje laten nietwaar.

Ons hart gaat nog altijd uit naar het historische en toeristische hart van ons dorp; de N.H.-kerk en de Hortus.

Archeologie: Voor dit onderwerp verwijzen we u naar het uitgebreide verslag op blz. 57 van dit boekje.

Schenkeningen: Van dhr. G. Bakkum ontvingen wij de notulen van de tuinarbeidersbond "St.Deusdedit" afd. Limmen over de jaren 1919-1972. Een heel compleet over-zicht van een stukje dorpsleven wat zeker de moeite van het oprakelen nog eens waard is. Mevr. Bakkum gaf ons haar knipselboeken ter inzage, zodat we onze collectie "oude nieuwtjes" konden aanvullen.

Aan het einde van het jaar kregen wij van dhr. P. van Diepen een maquette aangeboden van de boerderij waar hij is geboren aan de Uitgeesterweg. Deze boerderij was de oudste van het dorp en is op 26 april 1971 jammerlijk verbrand. Die brand is toendertijd gefilmd; wij kregen daarvan de videobanden. Een karolingisch potje, dat indertijd is opgegraven door dhr. D. Baltus, is met de hulp van "Oud Limmen" weer verlost uit de opslagkelder waar het na onderzoek was verdwenen. Het is een van de weinige volkomen gave potjes van dit soort. Dhr. Baltus heeft het potje in bruikleen afgestaan aan "Oud Limmen" die er zo haar vitrine mee op kan sieren.

EEN TEKEN AAN DE HEMEL

In het jaar 1665, zo lezen wij in de kroniek van Alkmaar, verscheen een komeet aan de hemel. Dat was een duidelijk teken, zo meenden de mensen in die dagen:

"Een comeet bij mij selver gesien, waerop gevolcht die onverwachte bovennatuelycken drie grote doden van Europa: Cardinal Masarijn, de koning van Zweden en protector Cromwel van Engelant en dat binnen een jaer. Raer ! Hadden door mutuele correspondentie in Europa nieuwe verdelingen gemaect en sochten (die) te volbrengen. God die leeft en alles heeft belet."

Dit jaarboekje is een uitgave van de stichting "Oud-Limmen".
Donateurs krijgen het jaarboekje gratis. U kunt donateur van de stichting worden door storting van minimaal € 15, op bankrekening 33.64.26.429 t.n.v. 'Stichting "Oud Limmen"'.
Stichting "Oud Limmen".

Voorzitter: Y. Wiersma

Sekretaris: W. P. Bremmers (072-5051600)

Penningmeester/Donateursadministratie: P. Brouwer.

Leden: P. A. v/d Steen, A. Meier-Kors, C. Beentjes, P. Könst,
R. Horn, H. Valkering, M. van Raaij.

Stichting Bloembollenmuseum: P. Könst, R. Horn, H. Valkering.

Werkgroep historisch onderzoek: P. A. v/d Steen, K. Druiven,
K. Droog.

Werkgroep foto/film: C. Beentjes.

Werkgroep archeologie: K. Druiven, M. van Raaij.

Archief: A. Meier-Kors

In de losse verkoop kost dit boekje € 15,-. Voor inlichtingen kunt u zich wenden tot Piet van der Steen, Pagelaan 1, tel. 072-5051209

Uit dit jaarboekje mag niets worden overgenomen zonder voorafgaande toestemming van de stichting "Oud Limmen".